

Katedra: Filosofie

Studijní program: Učitelství pro II. stupeň základní školy

Studijní obor Dějepis - Občanská výchova
(kombinace)

MUSSOLINI A VZESTUP FAŠISMU
MUSSOLINI AND THE RISE OF FASCISM
MUSSOLINI UND DER AUFSTIEG DES
FASCHISMUS

Diplomová práce: 10-FP-KFL-198

Autor:

Jakub BÉR

Podpis:

Adresa:

Horní Podluží 299

407 57, Horní Podluží

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
83	-	-	-	22	1 CD

V Liberci dne:

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant):   Jakub Bér
adresa: Horní Podluží 299, 407 57
studijní obor (kombinace):   Dějepis - Občanská výchova
Název DP: **Mussolini a vzestup fašismu**
Název DP v angličtině: Mussolini and the Rise of Fascism
Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: duben 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 23.4. 2009

---

děkan

---

vedoucí katedry

Převzal (diplomant): _____

Datum: _____

Podpis: _____

Název DP: MUSSOLINI A VZESTUP FAŠISMU

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

Cíl: Cílem diplomové práce je objasnění příčin vzestupu fašismu a popis následného vývoje ideologie. Pozornost bude věnována postavě Benita Mussoliniho. Autor zanalyzuje jeho podíl na tomto procesu. Středem zájmu bude i sledování společenských proměn v Itálii. V práci bude také srovnán fašismus s německým nacismem.

Požadavky: pravidelné konzultace

Metody: práce s odbornou literaturou, komparace

Literatura: GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Praha 2005.
HOBSBAWM, Eric. *Věk extrémů*. Praha 2010.
NOLTE, Ernst. *Fašismus ve své epoše*. Praha 1998.
O'SULLIVAN, Noël. *Fašismus*. Brno 2002.
PAXTON, Robert O. *Anatomie fašismus*. Praha 2007.
RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha 2002.
TARABA, Luboš. *DUCE. Anatomie jedné kariéry*. Praha 1992.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne:

Jakub Bér

- - - - -

Poděkování

Rád bych poděkoval panu Mgr. Ing. Martinovi Brabcovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady, připomínky a nápady, které mi poskytl během přípravy diplomové práce.

Zároveň chci poděkovat své rodině za všestrannou podporu během studia a také svým přátelům, kteří mi byli a jsou velkou oporou.

Děkuji!

MUSSOLINI A VZESTUP FAŠISMU

Anotace

Diplomová práce si klade za cíl analyzovat podíl Benita Mussoliniho na procesu rozvoje fašistických myšlenek a charakterizovat situaci, za které došlo k vzestupu fašismu v Itálii. Nejprve se zaměřuje na vývoj a rozbor této ideologie a její srovnání s německým nacismem. Poté se autor věnuje postavě Benita Mussoliniho, když rozebírá změnu jeho politického přesvědčení z levicových k pravicovým idejím. V poslední části diplomant analyzuje Mussoliniho míru odpovědnosti na přeměně Itálie v totalitní stát.

Klíčová slova:

fašismus - Itálie - Benito Mussolini - II. světová válka - ideologie - totalitní režim - italští politici - Itálie 1922-1945

MUSSOLINI AND THE RISE OF FASCISM

Annotation

The diploma thesis is focused on the analysis of a part of Benito Mussolini on the fascist thoughts development process, and on the characterization of a situation in which fascism raised in Italy. Firstly, the diploma thesis is focused on the development and study of this ideology and its comparison with the German fascism. Then, the author follows a person of Benito Mussolini, when he analyses a change of his political conviction from left-wing to right-wing ideas. In the last part, the author analyses the Mussolini's measure of responsibility for trasformation of Italy to a totalitarian state.

Key words

Fascism - Italy - Benito Mussolini - II. World war - ideology - totalitarian regime - italian politicians - Italy 1922-1945

MUSSOLONI UND DER AUFSTIEG DES FASCHISMUS

Annotation

Diese Diplomarbeit stellt das Ziel, die Beteiligung von Benito Mussolini auf dem Prozess der Entwicklung von faschistischen Ideen zu analysieren und die Situation zu charakterisieren, in der zum Aufschwung des Faschismus in Italien gelangt ist. Die Arbeit konzentriert sich zuerst auf die Entfaltung und Analyse dieser Ideologie und ihres Vergleiches mit deutschem Nazismus. Der Autor widmet sich dann der Gestalt von Benito Mussolini, wenn er die Verwandlung Mussolinis politischer Überzeugung von den linksorientierten zu den rechtsgerichteten Ideen untersucht. Der Diplomand analysiert in dem letzten Teil Mussolinis Maß der Verantwortung auf der Umwandlung von Italien auf einen totalitären Staat.

Schlüsselwörter:

der Faschismus - Italien - Benito Mussolini - der Zweite Weltkrieg - die Ideologie - totalitäres Regime - italienische Politiker - Italien zwischen 1922-1945

<u>1. Úvod.....</u>	<u>9</u>
<u>2. Fašismus.....</u>	<u>10</u>
<u>3. Komparace fašismu a nacionálního socialismu .....</u>	<u>44</u>
<u>4. Benito Mussolini.....</u>	<u>57</u>
<u>5. Mussolini a fašismus.....</u>	<u>76</u>
<u>6. Závěr.....</u>	<u>78</u>
<u>7. Seznam použité literatury.....</u>	<u>79</u>
<u>monografie.....</u>	<u>79</u>
<u>odborné články.....</u>	<u>80</u>

1. Úvod

1.1. *Motivy k sepsání práce*

O fašistickém režimu v Itálii, nacionálním socialismu v Německu a fenoménu fašismus vůbec, bylo napsáno nepřehledné množství odborných prací. Pravděpodobně tak již nelze objevit poznatky, které by výrazně obohatily současné bádání. Lze ovšem změnit přístup k tématu, dívat se na něj a posuzovat ho z jiného hlediska. Cílem této práce je popsat látku z perspektivy vývoje ideologie a míry odpovědnosti Benita Mussoliniho na procesu rozvoje fašismu v Itálii.

Pohnutky k sepsání této práce jsou jednoduché: zájem autora o látku a obohacení vlastních znalostí.

1.2. *Metody*

Při zpracování tématu diplomové práce čerpal autor z různých literárních pramenů. Využil slovníky, monografie, články z odborných periodik a další materiály, které se vztahují k tématu. Při shánění literatury k práci používal převážně on-line katalogy v Krajské vědecké knihovně a v Univerzitní knihovně Technické univerzity v Liberci. Klíčovými hesly při hledání byly fašismus, fašismus v Itálii, Itálie 1923-1944, Mussolini, II. světová válka aj.

Při zpracování údajů zvolil diplomant postup práce, v němž nejprve shromážděné materiály utřídil, prameny prostudoval a důležité informace poznamenal. Jednotlivé poznatky zařadil do příslušné části práce. Takto postupoval v každé kapitole, následně provedl poslední úpravy a diplomovou práci odevzdal k posouzení.

2. Fašismus

Fašistická ideologie je jednou z nejvýznamnějších inovací 20. století na poli politologie. Její myšlenky se zformovaly již kolem roku 1912, plně se ovšem rozvinuly až díky důsledkům I. světové války.¹ Tento fakt ji odlišuje od dalších politických tendencí, které se objevily před ní: liberalismu, konzervativismu a socialismu.² Dala vzniknout mnoha hnutím v různých státech světa. Všechna ale vychází z původního vzoru, kterým byl italský fašismus a jeho vůdce Benito Mussolini. Když se roku 1933 ujal v Německu vlády Adolf Hitler dostal tento světonázor další předlohu, jež se stala ještě masovější a hrůznější než její originál. Podloží obou hnutí byl nacionalismus. Sám o sobě ovšem nepřispěl k plnému rozmachu hnutí, byl ovšem jedním z klíčových hybatelů. V první části bude pozornost zaměřena na události, jež zapříčinily vzestup fenoménu jménem fašismus od jeho vzniku, přes cestu k moci v Itálii až k jeho porážce v II. světové válce.

2.1. *Vznik a vývoj ideologie*

Itálie vyšla z I. světové války značně pozměněna. „*Válka doslova vykojila strukturu liberálního státu a tím podkopala zbytky jeho prestiže*“, píše Procacci v Dějinách Itálie.³ Během války se začalo tvořit národní vědomí. Několik desítek let po jednoci si Italové teprve uvědomili, že jsou občany státu. Vítězná válka ovšem nevyřešila problémy, které ve společnosti existovaly, naopak je spíše rozdmýchala. Itálie zůstala zchudlou zemí s velkými pohledávkami vůči svým spojencům.

Poválečné revoluce v Německu a Maďarsku, které se s většími či menšími úspěchy pokoušely nastolit komunistické režimy, vzbudily v evropských státnicích strach z levicového extremismu.⁴ Obava ze šíření těchto myšlenek

¹ PAXTON, Robert O. *Anatomie fašismus*. Praha : Lidové noviny, 2007. s. 48.

² NOLTE, Ernst. *Fašismus ve své epoše*. Praha : Argo, 1998. s. 30.

³ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997. s. 328.

⁴ Vyhlášení Bavorské, Falcké či Rýnské republiky rad a Maďarské republiky rad, v kterých měli hlavní slovo komunisté.

se přenesla i mezi názorově nevyhraněné obyvatelstvo Itálie. Mnoho z nich došlo k názoru, že bude nutné hledat jiné východisko a možnou alternativu viděli v nově se rodícím fašistickém hnutí.

Fašismus po válce nejvíce přitahoval vysloužilé vojáky. Ti zastávali názor, že jako příslušníci generace, jež bojovala na frontě a přinesla tak největší oběť, mají právo na vliv v domácí politice. Dalším významným faktorem při vzniku a vývoji fašistického hnutí byla nespokojenost se systémem parlamentní demokracie. Časté střídání vlád, neschopnost zajistit lepší životní podmínky (nejen) těm, kteří prolévali krev na bojištích *Velké války* a mnoho dalších příčin způsobily, že rétorika fašistů se stávala přitažlivější a lákavější.

Oficiálně se fašismus zrodil v Miláně v neděli 23. května 1919. Toho dne se *Circolo dell'Alleanza Industriale e Commerciale* *Circolo dell'Alleanza Industriale e Commerciale* v prostorách *Circolo dell'Alleanza Industriale e Commerciale* konala zakládající schůze *Fasci di Combattimento*.⁵ Od milánského sjezdu se celé hnutí začalo nazývat *Fasci di combattimento*, což v překladu znamená fašistické bojové svazy.⁶ Tehdy ovšem nikdo nevěděl, že v tomto okamžiku vzniká další politický proud. Pro mnohé znamenalo zjevení se moderní ideologie ve 20. století něco nemyslitelného. Nové uskupení chápali jako rozmanité, na nesourodém a demagogickém programu postavené hnutí, jež bylo produktem poválečných zmatků.⁷

Jsou dva možné výklady pojmu fašismus. První říká, že pochází z italského slova *fascio*, což znamená svazek. Druhé vysvětlení považuje za jeho původ latinský výraz *fascies*, kterým se označoval svazek prutů, jenž se nosil ve starověkém Římě před úředníky při průvodech městem. Tento akt měl být důkazem jejich autority. Dále také svazek symbolizoval jednotu - jeden prut se dá zlomit, pokud je jich ale více najednou, zlomit svazek je obtížné.⁸ Je paradoxem,

---

⁵ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 94.

⁶ CUHRA, J., et al. *České země v evropských dějinách. Díl čtvrtý, od roku 1918*. Praha - Litomyšl : Paseka, 2006. s. 38.

⁷ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997. s. 335.

⁸ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002s. 69.

že tuto symboliku si před I. světovou válkou přivlastňovala v Itálii především levice.⁹ Benito Mussolini prosazoval termín *fascismo*, jímž označoval charakter své nepočetné skupiny válečných a nacionalisticky zaměřených spolubojovníků.¹⁰ Ani oni ovšem nebyli jedinými nositeli tohoto označení, jelikož se takto nazývala i jiná politická seskupení v Itálii.¹¹

Vraťme se k oné květnové neděli roku 1919. V budově Milánského průmyslového a obchodního svazu na Piazza San Sepolcro se sešla přibližně stovka mladých intelektuálů, odpadlíků z řad socialistů, válečných veteránů, syndikalistů,¹² futuristů,¹³ k nimž se ještě přidali novináři a několik zvědavců.¹⁴ Schůzi předsedal Ferruccio Vecchi,¹⁵ jako řečníci zde vystoupili Benito Mussolini a Michele Bianchi.¹⁶ Zasedání schválilo i program. Jako svou hlavní myšlenku proklamovali zúčastnění vyhlášení války socialismu, stejně jako odsouzení demokracie. Na sjezdu také zazněla nutnost získat pro Itálii kolonie a touha zabránit tomu, aby do parlamentu kandidoval někdo z neutrální.¹⁷ Robert Kvaček vyslovil názor, že hnutí tehdy vůbec nevypadalo na rozmach.¹⁸ Že své přesvědčení ovšem brali fašisté opravdu vážně, ukázali záhy v praxi. Patnáctého dubna 1919 zaútočila skupina fašistů na kanceláře socialistického deníku *Avanti!*, které úplně zdemolovali. Výsledkem byli čtyři mrtví a několik zraněných. Italský fašismus vstoupil do dějin razantně.

Ihned po zakládající schůzi bylo založeno první *fascio*, nebo-li místní organizace, v Miláně a Janově. V následujících dnech pak vznikali *fascia*

---

⁹ PAXTON, Robert O. *Anatomie fašismu*. Praha : Lidové noviny, 2007. s. 8.

¹⁰ Tamtéž. s. 9.

¹¹ Tamtéž. s. 292.

¹² Syndikalismus - směr v dělnickém hnutí; považuje odbory za nejvyšší formu organizace dělníků, odmítá politický boj a vedení jednou dělnickou stranou. Často je chápán jako „třetí cesta“ mezi kapitalismem a komunismem.

¹³ Futurismus - seskupení umělců, zastávající ideje Fillipa Marinettiho.

¹⁴ PAXTON, Robert O. *Anatomie fašismu*. Praha : Lidové noviny, 2007. s. 11.

¹⁵ Ferruccio Vecchi - (1894-?), italský voják, zakládající člen *Arditi*.

¹⁶ Michele Bianchi - (1883-1930), italský novinář, politik, zastávající myšlenek syndikalismu.

¹⁷ Neutrálové - v očích fašistů ti, kteří v letech 1914 až 1915 protestovali proti vstupu Itálie do války.

¹⁸ KVAČEK, Robert. *Dva diktátorovi pády*. Praha : Epocha, 2008. s. 11.

v dalších městech a do konce srpna měli 57 poboček.¹⁹ O několik týdnů později vyhlásili fašisté veřejně svůj program. Jeho hlavními cíly bylo získání expanzivního prostoru v oblasti Balkánu a Středomoří, všeobecné volební právo od osmnácti let včetně volebního práva žen, zrušení horní sněmovny parlamentu a vytvoření nové italské ústavy, zavedení osmihodinové pracovní doby, účast dělníků na řízení průmyslu, vyvlastnění všech typů bohatství prostřednictvím daně z kapitálu a mnoho dalších.²⁰

V poválečných letech se v Itálii rozrůstala hořká pachů z vítězství, kterou v jejích obyvatelích zanechaly z něj pramenící zisky. Většina Italů byla toho názoru, že vynaložené úsilí, materiál ani lidské ztráty nebyly ani zdaleka kompenzovány přijatelnými výnosy. Na toto poukazovali především socialisté. Díky tomu sílila v zemi jejich podpora. Proti tomuto táboru stáli republikáni a Mussolini s fašisty, kteří se snažili podporovat válečné vysloužilce. Ačkoli stála jejich země *de facto* na straně vítězů, oni se stali poraženými. Socialisty byli nenáviděni pro svou účast ve válce. Napadali je, v mnoha případech to skončilo jejich smrtí. Byly známy i případy, kdy strojvedoucí odmítl odjed ze stanice, pokud v něm seděl nějaký válečný veterán.²¹

V důsledku zacházení s nimi se proto většina z vysloužilců raději přidávala v pouličních půtkách na stranu fašistů. Nutno podotknout, že fašisté a veteráni, kteří se shlukovali do skupin nazývaných *squadre d'azione*, byli v pouličních bojích ti více násilničtí a krutí. Tzv. *squadristé*, jak se jim přezdívalo, vytvářeli komanda v Pádské nížině, kde bojovali proti všem, jež považovali za nepřátele.²² Dalším hnutím bylo tzv. *arditi*.²³ Obě seskupení se staly nedílnou součástí fašistického hnutí. Poznávacím znakem *squadristů* byly černé košile. Později se do nich začali oblékat všichni příslušníci hnutí.

---

¹⁹ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 94.

²⁰ PAXTON, Robert O. *Anatomie fašismu*. Praha : Lidové noviny, 2007. s. 9.

²¹ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 96.

²² PAXTON, Robert O. *Anatomie fašismu*. Praha : Lidové noviny, 2007. s. 70.

²³ *Arditi* - vybraní příslušníci úderných oddílů.

Teror černokošiláčů gradoval poté, co spojenci přikli město Fiume Jugoslávii. D'Annunzio shromáždil silný oddíl dobrovolníků a město obsadil.²⁴ Italská vláda se od jeho činu distancovala, ne tak Mussolini. D'Annunzia podporoval ve svých novinách, kde byla zveřejněna i výzva k finanční sbírce. V redakci se neshromažďovaly nejen peníze, ale také zbraně.²⁵ *Squadristi* je využívali v pouličních střetech se socialisty. Následující měsíce a roky byly časem konsolidace hnutí, jenž se nesl v duchu neustálých pŕetek obou táborů. Pouliční boje sílily, umíralo mnoho lidí. Úřady a policie v těchto střetech více nadržovali fašistům. Mnozí prefekti přivírali oči před fašistickými akcemi a naopak tvrdě trestali antifašistické jednání.²⁶ Počet zatčených socialistů byl nesrovnatelně vyšší, než kolik skončilo za přibližně stejné prohřešky ve vězení fašistů.²⁷ Zvlášť u policistů měli mnoho sympatizantů.²⁸ Někteří z nich jim dokonce poskytovali vozy či zbraně.²⁹

2.2. Volební vzestup

Na 16. listopadu 1919 byly v Itálii vyhlášeny všeobecné volby. Pro fašisty to byla první možnost, jak získat nějaký politický vliv. Výsledkem hlasování byla ale jejich absolutní porážka. V nové poslanecké sněmovně nezískali ani jeden mandát. Mussoliniho schopnosti, politický čich a hluboká krize státu mu ovšem nahrávaly do karet a bylo otázkou času, kdy se jeho hvězda rozsvítí naplno.

Léto 1920 přineslo Itálii vlnu stávek. V jejich důsledku byla část podniků obsazena dělníky, kteří vyrobené zboží prodávali značně pod cenou. Vlastníci se zhrozili a žádali premiéra Giolittiho o pomoc.³⁰ Ten nepodnikl nic, dokonce vyzval majitele továren, aby se s dělníky dohodli na vyšších platech a podílu na vedení závodů. V důsledku premiérova jednání se značná část střední třídy

---

²⁴ Gabriele d'Annunzio - (1863-1938), italský básník, voják, jeden z myšlenkových vůdců fašismu.

²⁵ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 97.

²⁶ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997. s. 328.

²⁷ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 99.

²⁸ Tamtéž. s. 109.

²⁹ Tamtéž. s. 116.

³⁰ Giovanni Giolitti - (1842-1928), italský politik, několikrát zvolený ministerský předseda.

začala přidávat k fašistům. Jejich podpora stoupala také díky krizi odborů a schizofrenii v socialistickém hnutí. Vzniklý zmatek dal šanci novému politickému uskupení k autoritativnímu řešení situace. Subvence fašistického hnutí vycházela i z vysoké politiky. Například roajalisté pozitivně přijímali fašistický postoj k socialistům a bolševikům. Další skupinou, která přicházela na chuť fašistickým myšlenkám, byli velkostatkáři. Socialisté je chtěli zbavit půdy ve prospěch rolnických družstev. Proto někteří z nich požádali fašistické bojovníky, aby statkářské majetky ochraňovali. Fašisté jejich žádosti zařadili i o propagandy, v které prohlašovali, že půda má patřit těm, kdo na ní hospodaří.

V této době násilí v ulicích opět nabývalo na síle. Fašistické ani socialistické bojové skupinky si nic nedarovali. Prvně zmínění byli často kritizováni za svůj postoj k teroru. Mussolini ale tento přístup bránil. Pro něj a jeho souputníky nebylo „*násilí rozmarem, ale chirurgickou nutností, smutnou nutností.*“³¹ Ale tato „nutnost“ přinesla své ovoce. Kritikou probraný premiér Giolitti se rozhodl požádat krále o rozpuštění sněmovny a vyhlášení nových voleb, což fašistům dalo možnost napravit předcházející krach. V kampani se naplno projevily řečnické schopnosti Benita Mussoliniho, viz níže. Fašisté si ve volbách připsali dvojí vítězství: získali 38 mandátů a naopak socialisté utrpěli 30% propad hlasů.³²

Po volbách se vrátilo vše zpět do starých kolejí - pokračovali násilnosti v ulicích. Fašistické bojůvky se vyznačovaly svou organizovaností, ukázněností a podřízením rozkazům svého vůdce.

2.3. Vznik fašistické politické strany

Mussolini si jistě uvědomoval, že neustálé střety s příslušníky levicových stran mohou vést k diskreditaci jeho hnutí v očích veřejnosti. Na Velikonoce 1921 vyzvala církve v Miláně znepřátelené strany k jednání o smíru.³³ K tomuto apelu

---

³¹ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 110.

³² Tamtéž. s. 112.

³³ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 117.

se přidal i nový ministerský předseda Bonomi.³⁴ Jednání se ovšem zúčastnili jen socialisté s jejich odbory a fašisté. Smlouva obsahovala závazek k ukončení vzájemných bojů či k oboustrannému respektu. Strany se podpisem zavazovaly k dodržování smlouvy, nad jejímž plněním měl v každé provincii bdít výbor složený z příslušníků obou uskupení.³⁵ Křehké příměří ovšem nebylo dlouho udržitelné a již na podzim ho fašisté porušili. Vznikla krize, kterou chtěli někteří fašisté využít k odstranění Mussoliniho. Ten ovšem vyšel z boje vítězně. Z předešlých událostí se ponaučil, a rozhodl se, že k upevnění pozice bude lepší, když se fašistické hnutí přetvoří v politickou stranu.

Před sjezdem, který byl naplánován na 7. listopadu do Říma, začal Mussolini hnutí přetvářet. Tou dobou měli fašisté již v parlamentě 20 křesel z 535. Transformací hnutí sledoval nejen upevnění své pozice, ale i zisk větší váhy ve společnosti, která by se následně promítla do početnějšího zastoupení ve sněmovně.³⁶ Socialisté se sjezd pokusili zarazit vyhlášením stávkou, závažné potíže ovšem fašistům nezpůsobili.

Strana byla pojmenována *Partito Nazionale Fascista* (PNF), což v překladu znamená Národní fašistická strana. Wolfgang Schieder ji charakterizoval jako „*nesourodý svazek na jedince orientovaných mocenských uskupení, které se přetahovaly o moc.*“³⁷ Její program byl značně populistický. Podle něj směli půdu vlastnit jen ti, kteří na ní pracují. Aby si proti sobě nepošťvali velkostatkáře, proklamovali, že jejich panství se nebudou ničit. Zvýšením zbrojní výroby chtěli k sobě přitáhnout nezaměstnané, kteří tak získali naději najít práci při státních zakázkách. Střední třídě slibovali svobodné podnikání a volný obchod. Dále také prosazovali agresivní zahraniční politiku. Na myšlenkové bázi bylo hlavní snahou vzbudit ve všech společenských vrstvách v Itálii vysoké národní cítění. Sami sebe fašisté považovali jako dobrovolnou milici ve službách národa, scelenou vůdcovským principem a přísnou disciplínou.

---

³⁴ Ivanoe Bonomi - (1873-1951), italský politik, dvakrát zvolený ministerský předseda.

³⁵ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 118.

³⁶ GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Praha : Lidové noviny, 2005. s. 415.

³⁷ PAXTON, Robert O. *Anatomie fašismu*. Praha : Lidové noviny, 2007. s. 358.

Na kongresu se fašisté opět vyhlašovali od socialistů. Odmítli jejich internacionalismus, protože ho považovali za utopii a zdůrazňovali svou lásku k vlasti.³⁸

Nejvyšší pravomoc dostal do rukou vůdce strany, *duce*, jenž volil krajské stranické vedoucí, tzv. *rasy*. Ras zase oplýval nejvyšší mocí nad svými straníky ve svěřeném obvodu. Ačkoli se fašisté etablovali v demokratické společnosti, jejich hlavním prostředkem k přesvědčování nebyl ani tak dialog, ale především násilí, které rozpoutali po celé zemi. Týden po sjezdu Mussolini vypověděl smlouvu o pacifikaci.

Strana měla ke konci roku 1921 34 místních organizací s 249 036 členy, což především v severní Itálii způsobilo značné oslabení levice.³⁹

2.4. *Cesta k zisku politické moci*

Represe na italských ulicích vyvrcholily v roce 1922. Přívrženci Benita Mussoliniho vtrhli v Cremoně do ústředí socialistů, vyrabovali ho, obsadili radnici a vypálili dům místního poslance. Tato událost byla považována za tak zásadní, že její projednání zařadil na program své schůze i parlament. Ten požádal fašistického vůdce, aby se k situaci vyjádřil. Mussolini předstoupil před sněmovnu a svým obvyklým projevem s mnoha gesty a plamenným vyjadřováním šokoval přítomné s oznámením, že fašisty možná brzy čeká rozhodování, zda se stanou stranou konstituční nebo revoluční. Pokud si zvolí druhou variantu, nebudou již považovat za nutné, aby v parlamentu zasedali. Neopomněl také zdůraznit fakt, že fašisté již tehdy disponovali početnými, velmi dobře organizovanými a disciplinovanými oddíly.⁴⁰

Když Mussolini přetransformoval hnutí ve stranu, zaměřil svou pozornost také na přidružené fašistické skupiny. Balbo pověřil vydáním stanov pro *squadristy*.⁴¹ Každý člen měl nosit černou košili, šerpu a kožený opasek, černé

³⁸ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 122.

³⁹ Tamtéž. s. 123.

⁴⁰ GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Praha : Lidové noviny, 2005. s. 432.

⁴¹ Italo Balbo - (1896-1940), italský pilot, významný fašistický politik, ministr letectví, vůdce *squadristů*.

pumpky a ovinovačky, součástí oděvu byly také černé čepice, na nichž měli důstojníci nosit římského orla.⁴² Všichni podléhali přímo *ducemu*. Aby znesnadnil případné rozpuštění strany, vydal pokyn, aby se každý straník stal členem místní *squadry*.

Squadristé byli ve své činnosti stále více troufalejší. V květnu 1922 obsadili pod vedením Balba Ferraru a o několik dní později Bolognu. Mussolini tomuto jednání přihlížel se znepokojením, ale nezasáhl. Vláda Luigiho Facty nebyla schopna fašisty za jejich řádění potrestat a na svůj úřad rezignovala. Král Viktor Emanuel III. byl nucen ustanovit novou vládu. Mussolini by nabídkou vstoupit do nově tvořící se vlády jistě nepohrdnul. Stávající politici ovšem byli zvyklí dohadovat se na moci jen mezi sebou a odmítali politickou kulturu, kterou razili fašisté se svým vůdcem a nacionalistickým slovníkem.⁴³ Nehledě na to, že jejich ambice nebyly vyváženy dostatečně velkým zastoupením v parlamentu.

Socialisté se rozhodli na protest proti neschopnosti vlády zarazit fašisty v jejich počínání vyvolat generální stávku. V tu chvíli vstoupili do dění fašisté. Benito Mussolini vyjádřil rozhořčení nad situací a vyzval vládu, aby proti stávkujícím zasáhla. Jelikož ta nepodnikla žádné razantní kroky, fašisté se rozhodli dění vyřešit vlastními prostředky. Obsadili nejdůležitější veřejné služby a snažili se je udržet v chodu. Následkem jejich zásahu bylo zhroucení stávky za méně než jeden den.⁴⁴ Tato skutečnost zasáhla nejvíce socialisty, kteří dostali tvrdý direkt. Stejně těžkou ránu dostala i vláda. Jelikož nebyla stávka ukončena žádnými státními institucemi, ale celou situaci ovládala jedna strana, byla prakticky pošramocena celá ústavní autorita.

2.5. Přípravy k převzetí moci

Fašisté zjistili, že jsou schopni vlastními silami obsadit bez problémů větší města. Po Ferraře a Bologne získali bez potíží také Ravennu. Díky těmto

---

⁴² RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 126.

⁴³ GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Praha : Lidové noviny, 2005. s. 433.

⁴⁴ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 130.

úspěchům si mnoho z nich začalo klást otázku, zda by uspěli i při obsazení Říma. Tato myšlenka se mezi členy rychle šířila. Mussolini se již cítil dostatečně silný. Fašistické bojůvky se začaly dle přání vůdce připravovat na převzetí moci. Bylo veřejným tajemstvím, že fašisté pochod na Řím opravdu chystají. Jedinou institucí, která mohla v této fázi zastavit fašisty v jejich rozpínavosti, byla armáda. Tento fakt byl jeden z mála, který Mussoliniho od uskutečnění akce odrazoval. Ovšem jak si italští politici ověřili, vláda nemohla stoprocentně spoléhat na to, že je v případě nutnosti zastaví.

Když vystupoval na různých stranických mítincích, jeho spolustraníci sborově vykřikovali: „*Na Řím! Na Řím!*“ Fašisté po celé Itálii byli ve varu. Hlavní ústředí strany v Perugii formovalo tři velké skupiny na západ, na sever a na východ od Říma, z nichž žádná to neměla do města dále než 45 kilometrů. První proud v Civitavecchia měl sílu 4 000 mužů, druhý u Monteromondy tvořilo 2 000 mužů a nejsilnější se nacházel v Tivoli, kde se nacházelo 8 000 mužů. Zapomenout ovšem nemůžeme na záložní oddíly ve Foglinu (3 000 mužů), 110 kilometrů od Říma.⁴⁵

Mezitím vystoupil Mussolini na sjezdu v Udine. Dne 20. září se mu po projevu dostalo nekončících ovací jeho přívrženců. Ve své řeči obhajoval svůj postup. Dle něj je použití násilí k řešení tehdejších poměrů morální nutností, v které nejde o pouhou zábavu, ale o disciplinované přetavení národa v jeden celek, jenž bude usilovat o prosperitu a velikost celé Itálie.⁴⁶ Dále prohlásil, že cílem fašistů není republikánský stát rozvrátit, ale strhnout jeho socialistické pilíře.⁴⁷ Vyjádřil názor, že toto může zajistit pouze fašistická vláda, jež zaručí bezpečí všem občanům a Itálii suverenitu. Připomněl také, že Itálie musí zúročit svou přínáležitost k vítězům I. světové války. Tuto skutečnost si prý přední evropské mocnosti dostatečně neuvědomují. Neopomněl též vyjádřit podporu králi. Všichni přítomní ho zahrnuli ovacemi a souhlasnými výkřiky. V této chvíli

---

⁴⁵ GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Praha : Lidové noviny, 2005. s. 433.

⁴⁶ GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Praha : Lidové noviny, 2005. s. 433.

⁴⁷ Tamtéž. s. 433.

neměl Mussolini proti sobě v zemi žádnou sílu, která by jej mohla zastavit. Fašisté se mohli rozhodnout, zda faktickou moc ve státě převzmou demokraticky či ozbrojeným pučem.

Mussolini tvrdil, že nemá touhu získat moc jinak, než výhrou v parlamentních volbách. Přesto již 6. října 1922 s nejbližšími spolupracovníky probíral přípravy pochodu na Řím.⁴⁸ Pro organizaci příprav ustanovil Mussolini čtyřčlennou radu, v které byli Bianchi, De Vecchi,⁴⁹ Balbo a generál De Bono.⁵⁰ Během sjezdu v Neapoli 24. října se na schůzce dohodli s Mussolinim na datu začátku akce, které bylo stanoveno na přelom z 26. na 27. října, vlastní vstup do města se měl uskutečnit 28. října. Plán byl jednoduchý - zmocnit se významných bodů v severoitalských městech a následně z 3 míst v okolí města vyrazit do Říma. To vše při absolutní organizovanosti a bez jakékoli konfrontace s armádou.

2.6. Pochod na Řím

Na stranických sjezdech Mussolini deklaroval, že hodina převzetí moci se blíží. Otevřeně mluvil o tom, že se nespokojí s několika ministerskými křesly, vládu buď získá dobrovolně, nebo vytáhne na Řím a vezme si ji sám.⁵¹ Ještě větší odvahu mu do žil vlilo hlášení generála Frederica Biastrocchiho, že jemu svěřené jednotky na jihu Mussoliniho ve všem podporují. Optimismus byl na místě: fašismus měl totiž vždy více příznivců na severu země.

Dne 25. října odjel Mussolini do Milána. Zde vyčkával na vývoj událostí s myšlenkou, že pokud se plán nezdaří, uteče do Švýcarska.⁵² V té době již byly pravděpodobně všechny tři formace v okolí Říma spraveny o přesném datu pochodu na Řím. Premiér Luigi Facta si teprve teď uvědomil riziko a snažil se situaci řešit. Rozkázal milánskému prefektovi zatknout Mussoliniho,

---

⁴⁸ Tamtéž. s. 433.

⁴⁹ Cesare Maria De Vecchi - (1884-1959), italský voják a fašistický politik.

⁵⁰ Emilio De Bono - (1866-1944), italský generál a fašistický politik.

⁵¹ TARABA, Luboš. *DUCE : Anatomie jedné kariéry*. Praha : Horizont, 1992. s. 89.

⁵² PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997. s. 338.

ten ale odmítl příkaz splnit.⁵³ Přemýšlel, zda má nabídnout fašistům účast ve své nové vládě, či raději rezignovat. Na schůzce s králem vyzval Viktora Emanuela III., aby vyhlásil stanné právo. Přes počáteční souhlas ovšem nakonec odmítl dokument podepsat. Tento akt schvalovali téměř všichni až na socialisty a komunisty.⁵⁴ Facta se raději rozhodl rezignovat. Sám panovník se o několik let později přiznal, proč Factovu výzvu neakceptoval. Důvodem prý byla zpráva, že na Řím pochoduje sto tisíc fašistů a on pochyboval, že je početně slabší vojáci a policisté dokáží zastavit.⁵⁵ Toto množství bylo ovšem přehnané, přesto jím král podlehl. Šlo jen o zvěsti, které šířili sami fašisté. Viktor Emanuel III. se ovšem bránil radikálnímu řešení. V tomto bodě vidí mnoho odborníků největší selhání italské politiky. Kdyby se král rozhodl proti fašistům zasáhnout a dal armádě povel k zahájení palby, fašisty by pravděpodobně rozprášila, jelikož mnoho z nich šlo vyzbrojeno pouze holemi.⁵⁶ Mussolinimu by tím zasadil velkou ránu a fašistické hnutí by se nejspíše zhroutilo. Nestalo se tak.

Místo Facty byl připraven ujmout se sestavením kabinetu Antonio Salandra,⁵⁷ jenž byl ochoten nabídnout ministerská křesla fašistům. Se svým záměrem se svěřil Mussolinimu a pozval ho 27. října do Říma. V tuto chvíli měli fašisté účast na vládě velmi blízko, Mussolini ovšem pozvání odmítl. Prohlásil, že se fašisté nenamáhali s přípravami pochodu jenom proto, aby pak získali pár míst v Salandrově vládě.⁵⁸ Jeho cílem už nebyl jen ministerský post, ale chtěl se stát rovnou předsedou vlády. Obyvatelé Říma již věděli o fašistických oddílech v okolí města.

Fašisté obsazovali další a další místa v Itálii. Zprávy o jejich řádění přicházely celou noc z 27. na 28. října. Král ztratil trpělivost se stávající politickou garniturou a zřejmě vzal v potaz nezanedbatelný vojenský potenciál a ambice fašistického hnutí. Pod tíhou jejich úspěchů pozval Benita Mussoliniho

---

⁵³ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 136.

⁵⁴ Tamtéž. s. 138.

⁵⁵ Tamtéž. s. 137.

⁵⁶ Tamtéž. s. 137.

⁵⁷ Antonio Salandra - (1853-1931) konzervativní italský politik; premiér v letech 1914-16.

⁵⁸ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 138.

k jednání do Říma. Zde nabídl význačné posty v budoucí Salandrově vládě jemu a několika fašistům. Stranické špičky byly s touto nabídkou nadmíru spokojeny a nabádali Mussoliniho, aby ji přijal. Ten ji však odmítl s vysvětlením, že „nemobilizovali jsme přece svou armádu, nevyvolali revoluce ani nezabíjeli jen proto, abychom uzavřeli koalici Salandra-Mussolini. Takovou nabídku odmítám.“⁵⁹ Král se s prvním odmítnutím nevzdal a prostřednictvím jeho pobočníků poslal Mussolinimu další návrh. V něm opět nabídl jemu a dalším fašistům ministerské posty, tentokrát pod premiérskou taktovkou někoho jiného, jehož jméno by určil později. Mussolini se opět vyslovil zamítavě a vyjádřil se v tom smyslu, že doba, kdy s ním mohli vyjednávat o složení vlády, už dávno minula.⁶⁰ Mussoliniho stanovisko bylo jasné: do Říma přijede pouze v tom případě, že se Viktor Emanuel III. rozhodne ho pověřit sestavením vlády. V opačném případě zůstane v Miláně. Další vyjednávání s králem a Salandrou odmítl.

Do tohoto dění se opět vmísili fašističtí předáci, kteří apelovali na Mussoliniho, aby nabídku neodmítal. Nejspíš měli strach, že pokud pochod na Řím skončí neúspěchem, fašistické hnutí bude potlačeno a oni půjdou do vězení. Vyřešení situace přinesl Salandra. Oznámil králi, že není schopen sestavit plnohodnotnou vládu a doporučil, aby Mussolinimu svěřil sestavení vlády. Ten pověření také později telegramem dostal. Král se tedy rozhodl Mussoliniho jmenovat premiérem. Díky své neústupnosti, která jistě potřebovala velkou dávku odvahy, tak dostal svého. Nabídku přijal a odjel do Quirinalu.⁶¹ Dne 30. října 1922 předložil na audienci u krále seznam ministrů své vlády, jejíž sestavení mu trvalo pouze několik hodin.⁶² Tvořilo ji 13 ministrů, z nichž jen 3 byli fašisté.

---

⁵⁹ GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Praha : Lidové noviny, 2005. s. 434.

⁶⁰ Tamtéž. s. 435.

⁶¹ Palazzo del Quirinale - česky Kvirinálský palác, tehdejší sídlo krále, v současnosti prezidenta Italské republiky.

⁶² RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 139.

Tou dobou již proudili do Říma davy fašistů. Jejich příchod vítalo obyvatelstvo většinou pozitivně. Aby mu černokošiláči nepřerostli přes hlavu, pozval je všechny do hlavního města, kde za přítomnosti krále shlédli jejich přehlídku. Demonstroval tím svou moc, ale jelikož nechtěl, aby vzplály pouliční boje díky jejich dychtivosti a nedočkavosti ukázat svou dominanci, vyjednal s vedením železnic poskytnutí vlakových souprav pro přepravu z města. Na jeho pokyn fašisté spořádaně opustili Řím.

Po těchto událostech třímali otěže moci v Itálii fašisté a jejich charismatický vůdce, jenž měl v plánu vládnout zemi železnou rukou. Mussolinimu bylo v době nástupu na premiérský post 39 let. Stal se tak nejmladším člověkem, který za existence království dosáhl funkce předsedy vlády.⁶³ Spolu s premiérským úřadem vykonával také úlohu ministra vnitra. Jeho strana byla novým subjektem na politickém poli a musela se tak učit parlamentní praxi. Její funkcionáři v ní nebyli zběhlí a alespoň na začátku své vlády se museli snažit dodržovat její zákonitost.

Po pouličních násilnostech, obsazování úřadů a pronásledování oponentů dosáhli fašisté odsouhlasení moci demokratickou cestou a měli tak volnou cestu k nastolení parlamentní diktatury v zemi.

2.7. Reakce zahraničí na Mussoliniho vzestup

Mussolini byl úplný diplomatický nováček. Tři týdny po zvolení premiérem se mu ovšem naskytla možnost ukázat své schopnosti. Na 20. listopadu byla ve švýcarském Lausanne naplánována schůzka představitelů vítězných mocností k dalšímu jednání nad mírovými smlouvami s poraženými státy. Za Itálii se zúčastnil setkání Benito Mussolini. Politické špičky Francie, kterou zastupoval Poincaré,⁶⁴ a Velké Británie, reprezentovanou lordem Curzon,⁶⁵

---

⁶³ Itálie byla sjednocena v roce 1861 pod vládnou savojské dynastie.

⁶⁴ Raymond Poincaré - (1860-1934), pětkrát zvolený ministerský předseda země. V letech 1913 až 1920 prezident Francie.

⁶⁵ George Nathaniel Curzon, 1. markýz Curzon z Kedlestonu - (1859-1925), v letech 1899-1905 vicekrál Indie a britský ministr zahraničí (1919-1924).

nevěděly, co mohou od nového italského premiéra očekávat. Při zahájení konference byl středem pozornosti. Vynutil si na ostřílených politicích, aby se s Itálií zacházelo jako rovný s rovným. Manželka jednoho ze členů britské delegace, která se s Mussolinim během jednání setkala, ho charakterizovala jako „*velmi nápadného člověka s napoleonskými způsoby*.“⁶⁶

Britský tisk ho přijímal pozitivně jako velkého vůdce, „*který zachránil Itálii před chaosem*.“⁶⁷ *Times* psaly, že „*fašismus je zdravou reakcí na pokusy šířit v Itálii bolševismus*.“⁶⁸ Zvláštní vztah si pak Mussolini vybudoval s britským konzervativním politikem Austen Chamberlainem.⁶⁹ V něm měl italský premiér zastávce a přítele, který ho často na Apeninském poloostrově navštěvoval, protože ve Florencii studovala jeho dcera. Chamberlain o něm mimo jiné řekl, že má sklony „*si trochu vymýšlet a při sebemenším popudu vylétnout*“,⁷⁰ ale „*svou zemi zachránil před politickou korupcí, společenskou anarchií, průmyslovým rozvratem a národním úpadkem a obnovil mezinárodní prestiž Itálie*.“⁷¹

Manželky britských státníků obdivovali Mussoliniho ještě více. Sybil Graham, manželka Ronalda Grahama, britského konzula v Itálii, Mussoliniho často zvala na velvyslanectví. Její manžel vyjádřil k Mussolinimu obdiv za „*snahy vnutit kázeň tak bytostně neukázněnému národu*.“⁷² Clementine Churchill napsala svému manželovi, „*že jí Mussolini připadal velmi impozantní, docela prostý a přirozený, velice důstojný*“, a že „*má okouzlující úsměv a krásné, zlatohnědé pronikavé oči, které člověk vidí, ale nemůže se do nich dívat*.“⁷³ Winston Churchill své choti odpověděl: „*Je to nepochybně jeden z nejúžasnějších lidí naší doby*.“⁷⁴ Ale připomněl výrok liberálního politika Birrella:⁷⁵ „*O světové*

⁶⁶ GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Praha : Lidové noviny, 2005. s. 440.

⁶⁷ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 144.

⁶⁸ Tamtéž. 2002. s. 145.

⁶⁹ Sir Joseph Austen Chamberlain - (1863-1937), spoluvůdce Lokarnské dohody (1925). Původně se o přijetí Německa do Společnosti národů. Za své úsilí byl oceněn Nobelovou cenou (1925).

⁷⁰ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 182.

⁷¹ Tamtéž. s. 183.

⁷² RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 178.

⁷³ Tamtéž. s. 179.

⁷⁴ Tamtéž. s. 179.

⁷⁵ Augustine Birrell - (1850-1933), hlavní sekretář Irska v letech 1907-1916, druhý nejvýznamnější zástupce Velké Británie v Irsku.

*osobnosti je lepší si číst, než žít pod její vládou.*⁷⁶ V roce 1927, po úspěších fašismu, se nechal dokonce slyšet, „že kdyby byl Italem, bez váhání by se stal hned od počátku fašistou.“⁷⁷

Americký tisk komentoval smrt dvou amerických fašistů italského původu při střetech s antifašisty během vzpomínkového průvodu těmito slovy: „Černokošiláci jsou přímo napojeni na svého vůdce v Římě a jsou to odpůrci amerického způsobu života. Uznávám, že pro Itálii toho hodně udělali, ale v této zemi je nechceme a neexistuje také jediný důvod, proč by k šíření svých myšlenek měli využívat průvod pořádaný při příležitosti Dne obětí války.“

Zajímavostí je postoj Edvarda Beneše k Mussoliniho vzestupu. Československý prezident nebyl vývojem v Itálii nikterak znepokojen, protože se zřejmě domníval, že fašismus nevydrží u moci dlouho.⁷⁸ Osobní vztah obou politiků byl nesmírně vlažný. Podle Beneše byla italská politika zločinná a fašismu šlo především o expanzivní cíle.⁷⁹

Z výše zmíněného vyplývá, že zahraniční mínění přijímalo fašismus i Mussoliniho pozitivně. Navzdory jasnému nacionalismu a nevyzpytatelnosti byl chápán pro Itálii vhodným postupem, jenž vystaví hráz proti komunismu.⁸⁰ Mnoho příznivců, nejen doma, si také získal díky svému postupu proti mafii.

2.8. Růst moci

Když si Mussolini prosadil odsouhlasení mimořádných pravomocí, začal připravovat půdu pro nové volby. Prosadil reformu volebního zákona, nahrazující poměrné zastoupení většinovým systémem.⁸¹ V praxi to vypadalo tak, že strana, jež dostala většinu mandátů, získala dvojnásobný počet míst. Díky tomu měla

⁷⁶ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. S. 179.

⁷⁷ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997. s. 342.

⁷⁸ HOUSKA, Ondřej. Edvard Beneš a Benito Mussolini. In *Mnichov 1938. Sedmdesát let poté*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2008. Část E. Doplňkové texty k osobnosti E. Beneše. s. 198.

⁷⁹ HOUSKA, Ondřej. Edvard Beneš a Benito Mussolini. In *Mnichov 1938. Sedmdesát let poté*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2008. Část E. Doplňkové texty k osobnosti E. Beneše. s. 203.

⁸⁰ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997. s. 342.

⁸¹ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 148.

zaručenou funkční většinu. Která strana to měla být, je jasné. Po zvolení premiérem se Mussolini opět zabýval proměnou fašistického hnutí. *Squadry* se přejmenovaly na Dobrovolnickou milici národní bezpečnosti,⁸² která měla být nápomocna policii a armádě. V lednu 1923 vytvořil Velkou fašistickou radu,⁸³ jejímiž členy byli nejvyšší představitelé fašistické strany. Měla být poradním orgánem *duceho* a druhou nejvýznamnější instancí po něm.⁸⁴

Přestože si Mussolini své pravomoci nechal schválit demokratickou cestou, před volbami 6. dubna 1924 jeho přívrženci opět rozpoutali vlnu násilí. Tento krok měl jediný účel: zastrašit členy opozičních stran a jejich předvolební kampaň odsunout co nejvíce do pozadí. Jedinou socialistickou institucí, s kterou se snažil udržovat dobré vztahy, byly odbory. Chtěl si je totiž přiklonit na svou stranu a posléze začlenit do odborů fašistických.⁸⁵ Ve volebních okrscích, kde nezískali mnoho hlasů, napadali důvěryhodnost voleb a útočili na ty, kteří jim neodevzdali hlasy. Vypořádat se ovšem nemuseli jen s opozičními stranami, ale i s intelektuály, kteří kritizovali jejich postup. Tyto lidi obviňovali ze zrady národa. Výsledkem voleb byla těžká rána pro opozici. Pro fašistické kandidáty hlasovalo 66,3 % voličů, z čehož vykryštovalo 260 poslanců, kteří se ještě mohli opřít o podporu 116 spřátelených kolegů z jiných stran.⁸⁶ Ještě více opozice utrpěla, když byl unesen nejhlasitější kritik fašistů, poslanec Giacomo Matteotti.⁸⁷

Matteoni zmizel 10. června poté, co vyšel z domu, před nímž už na něj čekali únosci s vozem. Několik hodin po jeho únosu nebylo pochyb o tom, že již není mezi živými. On sám prý svou smrt očekával, přesto se nebál fašisty veřejně kritizovat.⁸⁸ Tělo našli policisté 16. října zakopané na skládce asi 20 kilometrů od Říma.⁸⁹ Bylo veřejným tajemstvím, že za jeho koncem stojí fašisté. Vyšetřováním se zjistilo, že za zmizením Matteoniho jsou jak obyčejní

---

⁸² Oficiální název zněl *Milizia Volontaria per la Sicurezza Nazionale*.

⁸³ Oficiální název zněl *Gran Consiglio del Fascismo*.

⁸⁴ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 148.

⁸⁵ Tamtéž. s. 148.

⁸⁶ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 159.

⁸⁷ Giacomo Matteotti - (1885-1924), italský socialistický politík, jedna z obětí fašistického teroru.

⁸⁸ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 160.

⁸⁹ TARABA, Luboš. *DUCE : Anatomie jedné kariéry*. Praha : Horizont, 1992. s. 105.

stranici, tak i vysocí členové fašistické strany.⁹⁰ Sám Mussolini vraždu ihned odsoudil, ovšem mnoho lidí obviňovalo z činu právě jeho. Je otázkou, jak velkou vinu nese Mussolini na zmizení a vraždě socialistického poslance. Obviněným byly odebrány stranické funkce a premiér slíbil přísné potrestání a obnovení pořádku. Zahraničí bylo Matteoniho vraždou znepokojeno, ale Mussoliniho postup byl pro ně dostatečným uklidněním.⁹¹

Premiérovi tak prošla vražda a mohl se opět cítit silnějším. Mussolini tak mohl začít pracovat na zvětšení italského území. Armáda obsadila Tripolsko a Kyrenaiku, díky povolení Britské vlády si přivlastnil také území Jabuland.⁹² Své nároky opřel o spojenecké smlouvy uzavřené v průběhu války a o další smlouvu podepsanou v Londýně s Velkou Británií v roce 1915. Díky těmto úspěchům byl doma ještě více opěvován.

2.9.   *Konsolidace režimu a jeho zakotvení v mezinárodních vztazích*

Po vyšetření případu Matteotti začali fašisté likvidovat socialistické hnutí. Mussolini zjistil, že mu v tom nemůže nikdo zabránit. Od počátku roku 1925 docházelo k pronásledování socialistů, jejich kanceláře byly obsazovány a došlo i k omezování stranického tisku.

V roce 1926 zemřela královna matka.⁹³ Jakoby její smrt symbolizovala změnu poměrů v zemi, kdy vládu aristokracie již čtyři roky nahrazovala diktatura fašistické strany. Po upevnění moci začali fašisté v čele s Mussolinim přetvářet Itálii v korporativní stát. Jendou z hlavních myšlenek korporativistického státu bylo takové rozdělení moci, které se neurčovalo na základě velikosti majetku, ale dle příslušnosti k zaměstnanecké či profesní skupině. Stát tak byl postaven

---

⁹⁰ Giovanni Marinelli byl členem Velké fašistické rady, zatčeni dále byli Amerigo Dumini, Albino Volpi, Amieto Poveromo, Guiseppo Viola, Augusto Malacria a Cesare Rossi. Vražda byla několikrát vyšetřována, nikdy ovšem nedošlo k výraznějšímu potrestání viníků.

⁹¹ GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Praha : Lidové noviny, 2005. s. 462.

⁹² Tripolsko, Kyrenaika - území v dnešní Libyi; Jubaland - oblast mezi tehdejší Britskou východní Afrikou a Italským Somálskem.

⁹³ Margareta Maria Teresa Giovanna z rodu Savojských - (1851-1926), v letech 1878 až 1900 královna Itálie, matka Viktora Emanuela III.

na nejvyšší piedestal hodnot a služba v jeho prospěch měla mít pro každého Itala tu největší prioritu. Svou domácí pozici upevnil Mussolini mimo jiné tím, že podal návrh na zrušení voleb do poslanecké sněmovny, které prý posměšně nazýval „*papírové závody*“.⁹⁴ Parlament je na své schůzi, již bez účasti vyhnaných socialistů, komunistů a republikánů, na Mussoliniho popud zrušil. Poslance měla napříště jmenovat Velká fašistická rada a voliči její volbu mohli hromadně odmítnout či schválit.⁹⁵ Dalším opatřením bylo přijetí nařízení, díky němuž se Velká fašistická rada začlenila přímo do ústavního systému země. Měla se stát nejvyšším orgánem, který koordinuje aktivity režimu a posuzovat všechny vládní politické, sociální a hospodářské problémy.⁹⁶ Tímto krokem došlo ke zvýšení centralizace moci. Po těchto krocích se chtěl Mussolini přesvědčit, zda jeho postup občané schvalují. Na 24. března 1929 vyhlásil hlasování o podpoře režimu. Výsledek vyzněl dosti jednoznačně ve prospěch *duceho* a fašistů: kolonku „ano“ zaškrtnulo 89,6 % voličů.⁹⁷

Aby si získal ještě větší masy příznivců, začal Mussolini plánovat obří projekty. Roku 1928 zahájil vysoušení a zúrodnování močálů,⁹⁸ zúrodnování zemědělské půdy a program modernizace vesnic, zaváděla se kanalizace, vodovod a elektřina, stavěly se silnice.⁹⁹ Zvláštní péči věnoval zlepšení železniční dopravy a také vybudování letectva. Mussolini totiž dal na rady Balba, který zastával názor Giulia Douheta,¹⁰⁰ že následující války budou rozhodovat vzdušné síly. Proto měla Itálie již od roku 1929 čtvrté nejsilnější letectvo na světě.¹⁰¹ Mimo toho stále pokračoval ve svých vystoupeních, ty však pečlivě připravoval na konkrétní skupiny obyvatel, jejichž přízeň si chtěl zajistit. Před konferencí žurnalistů mluvil o „svobodě“ italského tisku, při projevu k rolníkům je ujišťoval, že pro vládu má

---

⁹⁴ GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Praha : Lidové noviny, 2005. s. 481.

⁹⁵ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 199.

⁹⁶ GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Praha : Lidové noviny, 2005. s. 506.

⁹⁷ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 199.

⁹⁸ Tamtéž. s. 227.

⁹⁹ GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Praha : Lidové noviny, 2005. s. 506.

¹⁰⁰ Giulio Douhet - (1869-1930), italský generál, teoretik v oblasti válečného letectva.

¹⁰¹ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 223.

jejich postavení prvořadá místo v politice a válečné veterány zase nabádal k tomu, aby v případě další války šli opět bojovat.

V zahraniční politice získával Mussolini pro Itálii další úspěchy a zvyšoval tak prestiž země. Dne 7. srpna 1926 podepsal se Španělskem smlouvu o přátelství, díky níž se zavazovali mimo jiné k vojenské spolupráci v Africe. Obě země totiž měly svá dominia na severu kontinentu a díky paktu mohly lépe čelit povstáním ve španělském Maroku a italské Libyi. V září stejného roku zajistila smlouva s Jemenem Itálii nadvládu v Rudém moři. O dva týdny později následovala smlouva s Rumunskem, kterou si Itálie zajistila své hospodářské zájmy v oblasti dolního toku Dunaje a pobřeží Černého moře. Do konce roku stihl Mussolini podepsat ještě další tři mezinárodní smlouvy. Dohoda s Řeckem, podepsaná 24. listopadu, a s Albánií, uzavřená 29. listopadu, se měly stát protiváhou vlivu Království Srbů, Chorvatů a Slovinců v oblasti Balkánu. Podobná smlouva byla uzavřena o měsíc později (29. prosince) i s Německem.

Aby zahraničí ukázal svou rostoucí sílu a doma zahrál na vlasteneckou notu, rozhodl se k zámořskému zásahu. V Libyi rozprášili odpor domorodého kmene Sanúsijů a vztyčení italské trikolory nad jejich pevností El Tag vzbudilo ohromné nadšení doma.

2.10. Hospodářská krize a její důsledky

Když pomineme jasné negativní rysy fašistického režimu, musíme mu přičíst několik kladů. Od jeho převzetí moci až po počátek krize uvedl v praxi několik opatření, které vedly k tomu, že italská průmyslová výroba vykazovala v roce 1929 50% nárůst oproti roku 1922.¹⁰² Vzestup průmyslu měl vliv na snížení nezaměstnanosti a k určitému zlepšení životní úrovně obyvatel. V důsledku toho protifašistické nálady mezi dělnickým hnutím nikdy nepřerostly ve výrazný odpor.

V roce 1929 vypukla ve Spojených státech amerických hospodářská krize, jež se rozšířila do dalších částí světa. Důvodem jejího postupu byla ekonomická

---

¹⁰² PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997. s. 339.

provázanost světa. Evropa byla přes izolacionismus Spojených států závislá na jejich kapitálu.¹⁰³ Ve společnosti krize značně oťrásla vírou v kapitalismus a demokracii. Mladé režimy, jako byl kupříkladu ten německý, musely čelit jejímu náporu a tlaku extrémistických hnutí. Tyto směry naopak neuspěly v zemích, které měly delší demokratickou tradici, prožívaly méně drastické následky krize a měly vyšší životní úroveň obyvatel.¹⁰⁴ Itálie pocítila její následky s odstupem času až následující rok a Mussoliniho režim se jí snažil od počátku čelit.

V důsledku krize bylo v Itálii k srpnu 1930 hlášeno 1 229 000 nezaměstnaných.¹⁰⁵ Stejně jako v ostatních zemích musel vládní aparát zakročit a snažit se dopady recese na obyvatelstvo mírnit. V tom byly využity například myšlenky ekonoma J. M. Keynesa.¹⁰⁶ Ten zastával názor, že státy se mohou krizi bránit zadáváním státních zakázek. Tímto způsobem je pak možno nastartovat hospodářství. Rozšiřovaly se veřejné výdaje, omezila se osobní spotřeba, svůj vliv mělo také zavedení protekcionářské politiky.¹⁰⁷ To vše zmírnilo potíže a pomohlo krizi překonat.

Mussolini zahájil řadu programů veřejných prací, jako například čištění Pontinských bažin, kam směřovalo nejvíce nezaměstnaných.¹⁰⁸ Důsledkem krizových nařízení začal Mussolini uvádět v praxi korporativního stát, jenž vyhlásil 20. března 1930. Byla vytvořena korporační rada, která řídila 22 korporací, zahrnujících různé druhy hospodářského a společenského života.

Vojáci, kteří dokázali zvítězit v I. světové válce, po níž byli oslavováni, žili v důsledku krize na hranici bídy a mnohde i pod ní. V důsledku toho opět posílilo pacifistické hnutí. Aby se zamezilo další válce, po níž by opět zůstali masy nedůstojně žijících veteránů, šířila se Evropou myšlenka odzbrojení.

---

¹⁰³ CUHRA, J., et al. *České země v evropských dějinách. Díl čtvrtý, od roku 1918*. Praha - Litomyšl : Paseka, 2006. s. 62.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 78.

¹⁰⁵ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 227.

¹⁰⁶ John Maynard Keynes - (1883-1946), významný britský ekonom.

¹⁰⁷ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997. s. 345.

¹⁰⁸ Pontijské bažiny - součást provincie Latina, jižně od Říma.

Mussolini tuto ideu úplně nezavrhl, ale nechával si pro vyhranění manévrovací prostor. V této době, také došlo k vzestupu nacismu v Německu, když v lednu 1933 nastoupil na místo kancléře Adolf Hitler. Ten stáhl z odzbrojovacích jednání německou delegaci a dokonce vystoupil ze Společnosti národů. Evropa musela začít brát jeho režim stejně vážně, jako před jedenácti lety Mussoliniho.

2.11. Obsazení Etiopie, sbližování s Německem

O Etiopii, starším názvem označovanou jako Habeš, měli Italové dlouhodobý zájem. Důvodem útoku a následného dobytí země byla Mussoliniho touha začít tvořit italskou říši.¹⁰⁹ Záminku k invazi získal po napadení italským vojáků etiopskou hlídkou na hranicích Italského Somálska a Etiopie. Mussolini vyjádřil rozhořčení a vznesl požadavek na omluvu, odškodnění a potrestání viníků. Před samotným vpádem se ovšem musel přesvědčit, že mu žádná země nebude klást odpor. Také se obával anektování Rakouska Německem. Zjistil ovšem, že evropské mocnosti mu v postupu nebudou bránit silou, pouze se uchýlí k protestům a ekonomickým sankcím.

V pět hodin ráno 3. října 1935 zahájili Italové vojenské akce.¹¹⁰ Společnost národů podle předpokladů vyhlásila nad Itálií sankce. Co se ale podle předpokladů nestalo, byla rychlá porážka Etiopanů. V důsledku vleklých bojů a embarga se zlaté zásoby v italské státní bance tenčily. Mussolini byl dokonce nucen vyhlásit sbírku na všechny šperky. Italské oddíly nakonec mohly 5. května 1936 vyhlásit dobytí Etiopie. Evropa byla šokována Italským postupem, mnoho politiků ji prohlásilo za agresora a dbali ve svých zemích na pokračování ekonomických sankcí. Jejich dodržování nebylo ovšem důsledné. Společnost národů na nich vydržela trvat jen do 15. července, kdy byly zrušeny. Mussolini dosáhl dalšího velkého vítězství. Obliba fašistického režimu a Mussoliniho se rozrostla mezi další masy lidí.

---

¹⁰⁹ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 246.

¹¹⁰ Tamtéž. s. 263.

Důsledkem sankcí při etiopském tažení ze strany Společnosti národů bylo sblížení Itálie s Německem. Mussolini se tak v očích Francie a Británie stal nepřítelem.¹¹¹ Po předchozích napjatých vztazích bylo sblížení obou zemí přinejmenším překvapivé. Kontakty byly sice obezřetné, ale čím dál více četnější. Německá neúčast na sankcích proti Itálii způsobila i změnu postoje Mussoliniho k Hitlerovi. Tento obrat vyústil v následné uzavření smlouvy mezi oběma zeměmi, která se později stala základem Osy Berlín-Řím. Roku 1939 se na základě předchozích úmluv vytvořil tzv. ocelový pakt, vojenské spojení. Vliv na spřátelení obou zemí měla i společná pomoc generálu Frankovi ve Španělsku,¹¹² který se zde snažil zažehnat nadvládu levicových sil v zemi. Itálie pak roku 1937 po vzoru Německa vystoupila ze Společnosti národů.

2.12. Na cestě k II. světové válce

Mussolini se rozhodl vytvořit světovou říši. Hitler ho velmi obdivoval a šel ve stejných šlépějích. V březnu 1938 dal rozkaz k obsazení Rakouska, jehož obyvatelé v následujícím plebiscitu vyjádřili anšlusu podporu. Mussolini byl rozhořčen, že se jako představitel Itálie, spojence Německa, dozvěděl o akci až po jejím uskutečnění.¹¹³ Naštvaní ovšem za čas vyprchalo. Mussolini se vyjádřil v tom smyslu, že Německo je přítelem Německa a nedovolí proto, aby jejich vztahy pošramotily neshody kvůli Rakousku.

Další zemí, kterou se rozhodl Hitler anektovat, bylo Československo. O těchto úmyslech se Hitler Mussolinimu letmo svěřil. Argument pro postup proti Československu našel v otázce Němců, kterých v příhraničních oblastech země, tzv. Sudetech, žilo okolo 3,5 milionu. Británie Hitlerovi záměry tajně podporovala.¹¹⁴ Aby vyvinula nátlak na Československo vyslala do země lorda Runcimana, který situaci monitoroval.¹¹⁵ Ani Francie neohodlala dodržet smluvní

¹¹¹ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. Voznice : Leda, 2008. s. 316.

¹¹² Francisco Franco y Bahamonde - (1892-1975), španělský generál, vůdce pravicových povstalců ve Španělské občanské válce (1936-1939).

¹¹³ ORT, Alexander. *Evropa 20. století*. Praha : Arista, 2000. s. 88.

¹¹⁴ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 292.

¹¹⁵ Walter Runciman, 1. vévoda Runciman of Doxford - (1870-1949), britský liberální politik.

závazky vůči Československu a její premiér, Édouard Daladier,¹¹⁶ dával přednost prostému odevzdání Sudet Německu.¹¹⁷ Jejich stanovisko především ovlivnily Hitlerovy výroky. Vyhrožoval, že při nesplnění jeho požadavků rozpoutá válku. Mussolini během této krize zachovával klid. Na adresu Československa se ovšem i on vyjadřoval negativně. Pod nátlakem velmocí byli nuceni představitelé země přijmout jejich podmínky. Britský premiér Chamberlain,¹¹⁸ pod pocitem vítězství a zachování míru, informoval Hitlera. Záhy ovšem pochopil, že Hitlera ani toto neuspokojí a všechny jeho záměry mají jediný cíl: začít válku.

Britský předseda vlády požádal v této chvíli o pomoc Mussoliniho, o kterém si myslel, že by mohl mít na Hitlera větší vliv. Ten zprostředkoval jednání mezi Velkou Británií, Francií a Německem, jež proběhlo v Mnichově z 29. na 30. září 1938. Výsledkem bylo podepsání Mnichovské dohody, parafovanou všemi zúčastněnými zástupci. Československu ukládala za povinnost vydání Sudet. Mussolini byl za své jednání oslavován.

Když významní Evropané pochopili, že Hitler se úspěchem v Mnichově neuspokojí, bylo již pozdě. Dne 15. března 1939 vstoupily německé jednotky do Československa a ustanovily nad Čechy a Moravou svůj protektorát. Dále také německý kancléř žádal vydání Gdaňsku. Chamberlain znovu poprosil Mussoliniho o pomoc při zachování míru. Ten nebyl o přesném datu anexe Československa vůbec spraven, přesto ji podporoval. Zřejmě proto, aby dokázal rovnocennost síly partnerů, dal 7. dubna pokyn k vpádu do Albánie, tedy země, kde se Itálie již dlouhá léta těšila hospodářskému i politickému vlivu.¹¹⁹ Hitler se zachoval stejně jako Mussolini a přijal zprávu o tažení do Albánie v klidu. Byl už totiž ve svých plánech opět dál. Jeho dalším cílem se stalo obsazení Polska. Ani o tomto úmyslu Mussolinimu neřekl. Ten doufal, že je možné se válce

---

¹¹⁶ Édouard Daladier - (1884-1970), francouzský politik, několikrát zvolený premiér země.

¹¹⁷ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 293.

¹¹⁸ Arthur Neville Chamberlain - (1869-1940), britský politik, v letech 1937 až 1940 ministerský předseda.

¹¹⁹ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 304.

vyhnout. Počítal s jejím rozpoutáním až o několik let později.¹²⁰ Mocnostem navrhl další Mnichov, tentokrát už ovšem nebyl vyslyšen.

Německá vojska vpadla do Polska 1. září 1939. Hitler obdržel ultimátum ze strany Británie a Francie, ale ignoroval je. Dne 3. září vyhlásily Británie a Francie Německu válku. Mussolini vyjádřil podporu Německu, do bojů se ovšem rozhodl svou zemi prozatím nezapojit. Přestože mnoho jeho soupeřů ze strany se ho snažilo přesvědčit o opaku, Mussolini se vstupem do války otálel. Uvědomoval si nepřipravenost Itálie na vleknoucí se konflikt. Když ovšem sledoval Hitlerův postup, uvědomoval si, že pokud nechce přihlížet definitivnímu vítězství Hitlera jako nezúčastněný, musí se přidat. Vítězství v Holandsku, Belgii i ve Francii přesvědčilo Mussoliniho o tom, že si musí pospíšet. Dne 10. června 1940 obdrželi velvyslanci Francie a Velké Británie vyhlášení války. Den na to byl Mussolini jmenován vrchním velitelem italských ozbrojených sil. Vzal tak do rukou osud svůj i Itálie. Jeho zem ovšem dopadla v boji mnohem lépe než on a jím řízený fašistický režim.

2.13. Destrukce režimu během II. světové válce

Itálie byla na I. světovou válku nepřipravena, přesto se do ní časem zapojila. Itálie před II. světovou válkou nebyla na konflikt nejen nepřipravena, ale vstup do ní se předem rovnal neúspěchu. Málo početná armáda, nevalně vyzbrojená pěchota, nedostatek tanků i letadel, tak vypadalo italské vojsko. Mussolini přesto doufal, že se nedostatky rychlým vítězstvím zamaskují. Nechal se zaslepit svými tužbami, které měly uspokojit územní zisky, např. na úkor poražené Francie.

Vstupem do konfliktu sledoval *duce* obnovit zašlou slávu římského impéria. Již od začátku dostávala tato snaha obrovské trhliny. Itálie byla nucena po předchozím vpádu ustoupit z Řecka, proti kterému jí musel přijít na pomoc německý spojenec. Stejně tak tomu bylo i v případě tažení do Jugoslávie. V koloniích ušetřila Itálii mnoho porážek Británie. Italové tak na bojištích

---

¹²⁰ Tamtéž. s. 305.

vyhráli pouze v případě, kdy jim výrazně pomohly německé jednotky. To se promítlo i do veřejného mínění, které v důsledku přidělového systému na potraviny bylo již tak velmi málo k válce nakloněno. Vše se začalo ještě více komplikovat po útoku Japonska na Spojené státy americké, které mu následně vyhlásily válku. Německo i Itálie vyhlásily válku Spojeným státům 11. prosince.

Díky výrazné pomoci Spojených států se ručička na miskách vah pomalu přikláněla na stranu spojenců. Fašistický režim se začal hroutit. Masy lidí, které si po dlouhá léta přikláněl na svou stranu, se od něj začaly odvracet. Propukaly stávky, sílila činnost ilegálních komunistů a socialistů. K tomu všemu se ještě přidali spojenecké nálety na italská města, která v obyvatelích značně pošramotila víru ve vítězství. Pokud v nich ještě vůbec nějaká zbyla. Že vše směřuje k neodkladné porážce, chápali i mnozí významní politici fašistického režimu. Mezi nimi byl i Galeazzo Ciano, Mussoliniho zeť.

Roku 1943 se vylodili v jižní Itálii spojenci. V důsledku zmíněných událostí byla na zasedání Velké fašistické rady 24. července vyslovena Mussolinimu nedůvěra, pro kterou hlasoval i Ciano. Diktátor si svůj pád nepřipouštěl a byl překvapen, když ho následující den král odvolal z funkce. Nově ustavená Badoglioova vláda se snažila otevřít si vrátka k jednání se spojenci.¹²¹ Fašistický režim ležel v troskách, jeho politická strana byla zrušena. Třetí zářijový den podepsala Itálie kapitulaci. Hitler reagoval obsazením střední a severní Itálie, kde se německým jednotkám podařilo vysvobodit uvězněného *duceho*. Krize fašistického režimu sice otřásla důvěrou Němců v Itálii a její režim, osobní vztah obou diktátorů to ovšem nepoznamenalo.¹²² Mussolini byl dosazen do čela Italské sociální republiky Saló, jejíž režim se v mnohém připodobnil k tomu nacistickému. O Mussoliniho dalším osudu viz níže.

Na Apeninském poloostrově tak vznikly dva nesvéprávné státy. Republika Saló, v čele s Mussolinim, ale de facto ovládána Němci. Na jihu vládly spíše než Badoglio postupující spojenecké jednotky. Do situace promlouvalo i hnutí

---

¹²¹ Pietro Badoglio - (1871-1956), italský generál a politik, předseda vlády (1943-1944).

¹²² COLLOTTI, Enzo. *Hitler a nacismus*. Praha : Columbus, 1996. s. 107.

odporu. Dobývání Itálie se výrazně ztížilo a došlo k němu až v roce 1945. Fašistický režim byl poražen, z prvních poválečných voleb vyšla nová vláda. Ač její panování nemělo dlouhé trvání, zúčastnili se jí symbolicky také levicové strany, které Mussoliniho režim začal likvidovat jako první.

2.14. *Popis ideologie*

V předešlé kapitole jsme si ukázali vznik a historický vývoj fašismu. Nikde ovšem nebylo vysvětleno, jakými znaky se fašismus vyznačuje. Při hledání v pramenech zjistíme, že dosud nebyla nalezena uspokojivá definice fašismu v širším slova smyslu, kterou by uznávala většina badatelů jako definitivní. Mnoho z nich chce tento fakt napravit, ale najde se další řada těch, kteří s daným vymezením nesouhlasí. Příčinou tohoto nesouladu, je skutečnost, že fašismu podobná hnutí vznikla v poválečné Evropě takřka v každém státě. Je tedy obtížné určit jejich stejné znaky a vyvodit z nich univerzální definici. Přesto můžeme konstatovat, že jen dvěma z nich se podařilo dosáhnout úplného rozvinutí, které zavléklo celý svět do dalšího válečného konfliktu, jenž přinesl jejich zkázu. Ale ne úplné pohřbení jejich myšlenek. Popis poválečného vývoje fašistických idejí ovšem není předmětem této práce.

Jak chápali fašismus sami fašisté? Mussolini byl požádán Giovanni Gentilem,¹²³ aby toto heslo zpracoval pro Italskou encyklopedii. Gentile je zřejmě nejvýznamnější ideolog hnutí, který sám napsal, že fašismus je spíše stylem či postojem, než doktrínou.¹²⁴ Mussolini jeho přání vyslyšel a popsal svou představu fašismu.¹²⁵ Fašismus pro něj znamenal naprostou nadřazenost státu. Odmítl liberalismus, protože měl podřizovat práva státu jednotlivci. Jedinců je ovšem v tomto subjektu mnoho, proto se mohou uplatnit pouze prostřednictvím služby státu. Socialismus odmítl z toho důvodu, že místo státu klade větší věrnost třídě. Fašismus nepopírá existenci společenských kast, ale je přesvědčen o jejich

---

¹²³ Giovanni Gentile - (1875-1944), italský filosof, teoretik fašismu, ministr školství (1922-1924).

¹²⁴ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 343.

¹²⁵ Tamtéž. s. 231.

sobeckosti a ve velkém národě by proto měly dát přednost ideálu služby státu. Demokracie pro něj byla lží, pacifismus zábranou pro dosažení velikosti národa. Jen válkou lze totiž dokázat moc, nadvládu a vytvořit říši. Expanze národa je důkazem jeho životaschopnosti. Fašismus podporuje obecně náboženství a zvláště italský katolicismus. „*Fašismus náboženství respektuje. Není ateistický, není protikřesťanský, není protikatolický.*“¹²⁶ Takto přispěl Mussolini k propagaci myšlenek smíření s církví. Mussolini tvrdil, že doktrína fašismu musí být životním faktem, proto se snažil podmanit jedince státu.¹²⁷

Fašismus je výtvorem 20. století. Jeho myšlenkový základ pochází již z 19. století, celistvost mu ovšem dodala až I. světová válka.¹²⁸ Eric Hobsbawm ho popisuje jako kontrarevoluční, ultranacionalistické a imperialistické hnutí.¹²⁹ Pavel Kotlán považuje tento fenomén za nejvyšší formu extremismu, pro níž je charakteristický hluboce propracovaný vůdcovský princip.¹³⁰ Typickým znakem této myšlenky je hierarchizovaná struktura: státní moc reprezentuje vládnoucí strana, která je podřízena svému vůdci a ten je uctíván celým národem.¹³¹ Dalším znakem je mýtus a symbolika, která legitimizuje ideje režimu.¹³² Fašisté se snažili vše směřovat k připodobnění slávy římského impéria, i jejich název na ní odkazuje. Tímto způsobem chtěl probudit národní hrdost.

Typickým rysem italského fašismu byla idea korporativismu, který Mussolini považoval za třetí cestu mezi kapitalismem a socialismem. Jeho základy pocházejí z ústavy vydané ve Fiume po D'Annunziově okupaci města.¹³³ Korporativismus byl založen na harmonizaci vztahů mezi podnikateli a pracujícími, jež by následně přinesla morální i hospodářskou obrodu.¹³⁴ Stát by v těchto vztazích vystupoval jako prostředník. Pro diskusi všech tří složek měly

---

¹²⁶ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 210.

¹²⁷ TARABA, Luboš. *DUCE : Anatomie jedné kariéry*. Praha : Horizont, 1992. s. 163.

¹²⁸ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha : Victoria publishing, 1994. s. 162.

¹²⁹ HOBSBAWM, Eric. *Věk extrémů*. Praha : Argo, 2010. s. 46.

¹³⁰ KOTLÁN, Pavel. *Demokracie ve stínu*. Ostrava : Institut vzdělávání SOKRATES, 2003. s. 53.

¹³¹ Tamtéž. s. 17.

¹³² Tamtéž. s. 26.

¹³³ NOLTE, Ernst. *Fašismus ve své epoše*. Praha : Argo, 1998. s. 41.

¹³⁴ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha : Victoria publishing, 1994. s. 173.

být vytvořeny tzv. korporace, dbající o rozvoj průmyslových odvětví. Po letech stabilizace začal Mussolini vytvářet svou představu korporativního státu. V Itálii vzniklo 22 takovýchto svazů a roku 1939 byl vytvořen nadřazený orgán, komora korporací, jež nahradila parlament. Noël O'Sullivan ovšem zdůrazňuje, že korporativní stát byl ve skutečnosti podvod.¹³⁵ Když byl zrušen parlament a nahrazen shromážděním korporací, znamenalo to ve skutečnosti další rozšíření Mussoliniho diktatury.¹³⁶

Nastínil jsem základ fašistického myšlení. Abychom se více zaměřili na ideologii italského fašismu, rozdělíme si ji na čtyři vývojové znaky. Každý z nich rozšiřoval ideový základ fašismu o další myšlenky, které směřovaly k naplnění jeho cílů.

2.14.1. Útok na liberalismus

Krise liberálních států procházela celou Evropou, nebezpečí pro ně číhalo v první třetině 20. století především napravo politického spektra.¹³⁷ Jejich liberální politika byla zranitelná zvláště v typické formě vlády, zastupitelské demokracii.¹³⁸ Jak řekl Eugen Weber: „*fašismus 20. století je vedlejším produktem rozpadající se liberální demokracie*“.¹³⁹ Ta vykazovala problémy i v konsolidovaných státech. Liberální stát se svými institucemi, které nefungovaly, jehož dezorientování a nespokojení obyvatelé hledali někoho, ke komu se mají upnout, byl optimální podmínkou pro úspěch ultrapravicového fašismu.¹⁴⁰ V očích fašistů byli liberálové se svým principem vlády nezasahování neschopní strážci národa.¹⁴¹ Právě neúspěch liberalismu, především v oblasti ekonomiky, způsobil příklon k autokratickým režimům, jako byl ten italský.¹⁴²

---

¹³⁵ O'SULLIVAN, Noël. *Fašismus*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. s. 28.

¹³⁶ Tamtéž. s. 134.

¹³⁷ HOBBSAWM, Eric. *Věk extrémů*. Praha : Argo, 2010. s. 120.

¹³⁸ Tamtéž. s. 147.

¹³⁹ O'SULLIVAN, Noël. *Fašismus*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. s. 68.

¹⁴⁰ HOBBSAWM, Eric. *Věk extrémů*. Praha : Argo, 2010. s. 135.

¹⁴¹ PAXTON, Robert O. *Anatomie fašismu*. Praha : Lidové noviny, 2007. s. 26.

¹⁴² HOBBSAWM, Eric. *Věk extrémů*. Praha : Argo, 2010. s. 112.

Mussolini vyjádřil stanovisko, že svržení liberálního státu je nejvyšším cílem fašismu.¹⁴³ V době, kdy přetvářel fašistické hnutí v politickou stranu, byl ochoten přijímat liberalismus v hospodářství, ale ne tak již v politice.¹⁴⁴ Když nastoupili fašisté k vládě, příznivá ekonomická situace je donutila respektovat dosavadní trendy politiky. Liberální struktury, které zpočátku nevadily, ovšem postupem času nahrazovali autoritářskými organismy.¹⁴⁵ Duceho vláda přinesla ústup liberálních politických institucí, protože zákonná shromáždění byla rozpuštěna.¹⁴⁶

Italský fašismus tak zvítězil díky krizi liberálního státu, a také proto, že se včas nespojily síly, pro něž je takové zřízení předpokladem existence.¹⁴⁷ A byl to právě úspěch italského fašismu v boji proti liberálnímu státu a jeho institucím, který se stal základnou pro další šíření jeho myšlenek. Ovládnutí Německa Hitlerem bylo jen potvrzením úspěchu Mussoliniho fašistické Itálie.¹⁴⁸ Nástup fašismu ve 20. letech a úspěch nacismu o dekádu později proto můžeme popsat jako nejdramatičtější projev ústupu liberalismu. Jeho úpadek posílil fašistické hnutí a autoritářský způsob vlády.¹⁴⁹

2.14.2. Autoritářská totalita

Samotný termín totalita poprvé použili fašisté k označení vlastních cílů, ale od roku 1928 se stal zaštiťujícím označením dalších režimů.¹⁵⁰ Totalita spočívala v naprosté politické moci a společenské kontrole osobního života. Mussolini zpočátku definoval fašismus jako „*organizovanou, centralistickou a autoritářskou demokracii na národním základě*“.¹⁵¹ Již před pochodem na Řím Mussolini ovšem prohlašoval, že systém vlády založený na kompromisu, je

¹⁴³ TARABA, Luboš. *DUCE : Anatomie jedné kariéry*. Praha : Horizont, 1992. s. 84.

¹⁴⁴ TARABA, Luboš. *DUCE : Anatomie jedné kariéry*. Praha : Horizont, 1992. s. 78.

¹⁴⁵ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997. s. 339.

¹⁴⁶ HOBBSAWM, Eric. *Věk extrémů*. Praha : Argo, 2010. s. 119.

¹⁴⁷ NOLTE, Ernst. *Fašismus ve své epoše*. Praha : Argo, 1998. s. 282.

¹⁴⁸ HOBBSAWM, Eric. *Věk extrémů*. Praha : Argo, 2010. s. 139.

¹⁴⁹ Tamtéž. s. 155.

¹⁵⁰ DAVIES, Norman. *Evropa : dějiny jednoho kontinentu*. Praha : Prostor, 2000. s. 957.

¹⁵¹ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. Voznice : Leda, 2008. s. 102.

už historií odsouzen, a proto musí italská demokracie zemřít.¹⁵² Ziskem moci a uvedením fašistických zákonů v platnost se mu to podařilo. Fašistická představa vlády vypadala v praxi jako absolutistická totalitní „demokracie“.¹⁵³

Jelikož země procházela mezi lety 1922-29 vcelku příznivým obdobím, nenašly se výraznější protesty odpůrců, jenž by ohrozily režim. Roku 1923 vstoupil v platnost nový volební zákon, který zajistil fašistům v následujících volbách pohodlnou většinu a tím pádem stabilizoval jeho pozici. Výraznou možnost ke svržnutí fašistického režimu dala jeho odpůrcům vražda poslance Matteottiho. Opozice ovšem nedokázala vzbouřit masy tak, jak se to dařilo fašistům. Dalším krokem k diktatuře bylo povýšení Velké fašistické rady na poradní orgán *duceho*, který se postavil naroveň parlamentu.

V listopadu 1926 byla demokracie v Itálii definitivně zničena.¹⁵⁴ Zajistily to fašistické výnosy, které daly režimu do rukou drastické pravomoci na potlačování jeho odpůrců.¹⁵⁵ Pro souzení nepřátel státu byl zřízen roku 1925 Mimořádný soud,¹⁵⁶ na jejich monitorování dohlížela politická policie zvaná OVRA.¹⁵⁷ V stejném roce byl schválen monopol fašistických odborů. Společovací zákon utlumil politické strany, omezila se svoboda tisku, z úřadů museli odejít antifašisticky zaměřeni zaměstnanci.¹⁵⁸ Celý stát řídily rozkazy od *duceho*, který si své nevyšší postavení odsouhlasil mimořádnými zákony.

Ve fašistickém ideovém časopisu *Gerarchia* Mussolini svými příspěvky nadále rozvíjel teorii fašismu. V jednom ze článků například odsoudil Francouzskou revoluci z roku 1789, protože ta „zavedla vládu demokracie a kapitalismu,“ kdežto fašismus zavede „státem řízené hospodářství, v němž by demokracie byla překážkou pro účinnou správu.“¹⁵⁹ Mussolini navrhl roku 1932

---

¹⁵² TARABA, Luboš. *DUCE : Anatomie jedné kariéry*. Praha : Horizont, 1992. s. 84.

¹⁵³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha : Victoria publishing, 1994. s. 168.

¹⁵⁴ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 187.

¹⁵⁵ TARABA, Luboš. *DUCE : Anatomie jedné kariéry*. Praha : Horizont, 1992. s. 111.

¹⁵⁶ Oficiální název zněl *Tribunale speciale per la sicurezza dello stato*.

¹⁵⁷ Oficiální název zněl *Organizzazione per la Vigilanza e la Repressione dell'Antifascismo*, česky Dobrovolná stráž na potlačení antifašismu.

¹⁵⁸ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997. s. 340.

¹⁵⁹ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 124.

založení Paktu čtyř, díky němuž měli Francie, Itálie, Německo a Velká Británie řídit evropskou politiku. Jeho hlavním cílem ovšem bylo prosadit konkurenci k demokratickým postupům Společnosti národů. Mussoliniho cílem bylo zařazení Itálie se svým autoritářskými, fašistickými a diktátorskými prvky na úroveň evropských mocností.¹⁶⁰

2.14.3. Imperialismus

„*Imperialismus je věčným a neměnným zákonem života!*“ tvrdil Mussolini.¹⁶¹ V imperialismu spatřoval logické pokračování nacionalismu.¹⁶² Neustále připomínal Italům slávu římského impéria. Dobýváním chtěl vytvořit říši, jenž by dosáhla přinejmenším stejné okázalosti. Dalším důvodem výbojné politiky byla dozajista i závist. Itálie toužila po koloniích více, než kdokoli jiný, jelikož viděla obrovité panství Británie. Jejímu postavení si přála přinejmenším konkurovat. Výboje a kolonizace v Africe měly zajistit ekonomickou bezpečnost, jelikož říše by se ziskem území mohla dostat k důležitým surovinám a trhu pro odbyt.

Prostředkem k imperiální politice se stala válka, kterou fašisté oslavovali jako dobro. V jejich představě života národa jako věčného boje se odrážela nutnost expanze. Fašisté chápali konflikty jako výzvu, v které lze šlechtit vlastnosti národa.¹⁶³ Výboje prezentovali jako nutnost k dosažení jeho velikosti. Ve skutečnosti tento apel neznamenal nic jiného než prosazování moci nad jinými národy cestou expanze, války a imperialismu.¹⁶⁴ Dokud byl režim v tomto směru úspěšný, v Italech budil národní hrdost. Když se dostavily neúspěchy, sílila nespokojenost, která vyvrcholila Mussoliniho odvoláním roku 1943.

Záhy po vstupu do války bylo jasné, že s obnovením slávy římského impéria to nebude tak jednoduché, jak si Mussolini představoval. Hitler odmítl

---

¹⁶⁰ ORT, Alexander. *Evropa 20. století*. Praha : Arista 2000, s 71.

¹⁶¹ KVAČEK, Robert. *Dva diktátorovi pády*. Praha : Epoque, 2008. s. 12.

¹⁶² RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 247.

¹⁶³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha : Victoria publishing, 1994. s. 167.

¹⁶⁴ Tamtéž. s. 170.

vyhovět *duceho* nárokům na Nice, Korsiku či Tunis a odložil jednání do doby, až zvítězí. Ani imperiální plány v Africe se Itálii nedařily. V polovině roku 1941 ztratila Itálie kapitulací svých vojsk v Etiopii všechny východoafrické državy.¹⁶⁵ Když se 13. května 1943 Mussolini dozvěděl, že německé a italské jednotky v severní Africe přestaly klást odpor, byla to definitivní tečka za Mussoliniho smělým plánem vytvořit fašistické impérium.¹⁶⁶

2.14.4. Rasismus, antisemitismus

V situaci, kdy se Mussolini rozhodl naplnit svou ideu o velikosti Itálie, vstoupilo do myšlenek fašismu nové téma, kterým byl rasismus. Po obsazení Etiopie začal Mussolini uvádět do praxe řadu opatření, které způsobily rasovou segregaci v dopravních prostředcích či pohostinských zařízeních. Na Libyi, další území pod italskou hegemonií, byla rasová nařízení rozšířena v roce 1937.

Když se začala Itálie sbližovat s nacistickým Německem, našly tyto snahy kritiky mezi Hitlerovými spolupracovníky. Důvod byl prostý: Mussolini nebyl antisemita. Nacisté ovšem brali antisemitismus jako nedílnou součást této ideologie. Ve fašismus ovšem, alespoň do roku 1938, tato tendence neexistovala. Fašisté měli svou *la razzu*, jenž měla být zušlechtována, ale nezabývali se její biologickou čistotou, jak tomu bylo u nacionálního socialismu. V jejich očích měl nepřítel (do roku 1938) především politický rozměr, ne biologický.¹⁶⁷

Jak v nacismu, tak v dalších jemu podobných hnutích v Evropě, hrál antisemitismus důležitou roli. Mussolini sám proklamoval, že více než židé mu působí vrásky na čele černoši. Proto se snažil svými rasovými zákony o to, aby si Italové uvědomili především nadřazenost bílých nad černými, než nenávisť k židům.¹⁶⁸ Hitler se nesnažil Mussoliniho k ničemu tlačit. Při jeho oficiální návštěvě Itálie v roce 1938 se prý o vztahu fašistů k židům vůbec nezmínil.¹⁶⁹

---

¹⁶⁵ KVAČEK, Robert. *Dva diktátorovi pády*. Praha : EPOCH, 2008. s. 26.

¹⁶⁶ Tamtéž. s. 44.

¹⁶⁷ PAXTON, Robert O. *Anatomie fašismu*. Praha : Lidové noviny. S. 46.

¹⁶⁸ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 286.

¹⁶⁹ Tamtéž. s. 288.

Krátce po návštěvě však vyšel v novinách *Giornale d'Italia* článek s názvem *Fašismus a problém rasy*. V něm autor vyjádřil názor, že Italové jsou dva tisíce let árijským národem.¹⁷⁰ Článek podle všeho napsal podle připomínek Mussoliniho antropolog Guido Landra.¹⁷¹ Od tohoto roku tedy došlo ve fašistické rétorice k obratu. V následujících měsících byla vydávána první rasová nařízení, omezující život židů v Itálii. Od 1. září běžela půl roční lhůta, během níž se měli ze země odstěhovat židé, kteří přišli do Itálie až po 1. lednu 1919.¹⁷² Ti, co bojovali v I. světové válce, Libyi, Etiopii či Španělsku a nebo vstoupili v letech 1919 až 1922 do fašistické strany, byli z účinnosti vyjmuti. Na ně se nevztahovalo ani nařízení z následujícího dne, podle něhož se židům zakazovalo vykonávat práci učitele a studovat na univerzitě. Fašistické hnutí tak po liberalismu, demokracii, lidských právech vystavilo stopku další důležité součásti každého samostatného státu, rasové snášenlivosti.

Přes zjevné rasistické a antisemitické represálie nedosáhl nikdy italský fašismus takového masového vyvražďování svých nepřátel, jako tomu bylo u nacistů. Italská armáda kupříkladu odmítla předávat Němcům židy z okupovaných území ve Francii a Balkáně. Ani italská vláda neprojevila pro vydávání žádné nadšení, přesto během války zemřela polovina židovské populace v Itálii, často ovšem jako antifašističtí bojovníci.¹⁷³

2.15. Shrnutí

Předešlý náčrt vývoje a popisu fašistického hnutí v Itálii nechce a ani nemůže být považován za absolutní. Historické události nemůžou vykreslit do úplnosti celkovou povahu italských poměrů. Jde především o naznačení některých problémů a podmínek, které vedly ke vzniku ideologie, uchopení moci, až k neslavnému konci a drtivé porážce.

---

¹⁷⁰ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 288.

¹⁷¹ Guido Landra - (1913-1980), italský antropolog, teoretik rasismu.

¹⁷² RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 289.

¹⁷³ HOBBSBAWM, Eric. *Věk extrémů*. Praha : Argo, 2010. s. 124.

Italský fašismus je na jedné straně tvůrcem fašistických myšlenek, z kterých vycházeli představitelé dalších jemu podobných hnutí. Na druhou stranu musíme ovšem konstatovat, že přestože měl v některých oblastech úspěchy, při vážnějších problémech nebyl schopen důsledně naplnit své záměry a skončil v troskách. Historie ovšem dala možnost rozvinout své hrůzné představy dalšímu pravicovému hnutí, jemuž byl fašismus v některých svých ohledech vzorem.

3. Komparace fašismu a nacionálního socialismu

3.1. Nacismus

Mussolini byl představitelem prvního pravicového extrémistického hnutí, které se dokázalo naplno rozvinout a převzít moc. V jeho šlépějích začal kráčet Adolf Hitler. Stejně jako v Itálii a jiných státech, se vytvořilo i v Německu silné nacionalistické hnutí. Velkou ránu mu zasadila porážka v I. světové válce. Tato podmínka umožnila později vznik nacionálního socialismu. Nacismus následně pohltit Německo a jeho osud byl svěřen do rukou Adolfa Hitlera, syna rakouského celníka s uměleckými ambicemi. V následující kapitole se budeme věnovat historickému vývoji této ideologie. Pozornost posléze zaměříme na porovnání nacionálního socialismu s fašismem na základě společných a odlišných znaků.

3.1.1. Vznik a vývoj ideologie

Stejně jako Mussolini měl Hitler aktivní zkušenosti z I. světové války. Roku 1920 vytvořil Nacionálně socialistickou německou dělnickou stranu (NSDAP).¹⁷⁴ V ní našli útočiště váleční veteráni, nezaměstnaní a lumpenproletariát.¹⁷⁵ Slůvko socialistická je důležité vysvětlit. Stejně jako socialismus, měl nacionální socialismus přinést revoluci, ovšem revoluci německou, s protikapitalistickými cíli a na Hitlerův popud s důrazem na nacionalistické a antisemitické výzvy.¹⁷⁶ Socialismus v nacionální rovině byl

¹⁷⁴ Oficiální název zněl *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*.

¹⁷⁵ COLLOTTI, Enzo. *Hitler a nacismus*. Praha : Columbus, 1996. s. 17.

¹⁷⁶ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. Voznice : Leda, 2008. s. 276.

také založen na odmítnutí společenských tříd, místo nich měla být prioritou loajalita k rase a národu.¹⁷⁷ Když se Hitler dozvěděl o úspěchu Mussoliniho pochodu na Řím, velmi to na něj zapůsobilo. Sám se roku 1923 zúčastnil pokusu o něco podobného. Povstání v Mnichově, takzvaný Pivní puč, ovšem skončil krachem a jeho uvězněním. Pobyt v kriminále využil k sepsání ideologické knihy *Mein Kampf*.

Hitler Mussoliniho upřímně obdivoval, o čemž svědčí fakt, že v jeho pracovně stála Mussoliniho busta,¹⁷⁸ nebo jeho snaha získat *duceho* vlastnoručně podepsanou fotografii.¹⁷⁹ Ten ovšem odmítl fotografii poskytnout, protože se nechtěl nějak zaplést s německými nacionalisty. Jejich úspěch je spojen s velkou hospodářskou krizí. Na Německo dolehla velmi tvrdě, od roku 1929 se nebezpečně zvyšoval počet nezaměstnaných. Hitlerovi sliby prosperity a práce jim zněly krásně v uších. Ve volbách 1930 zvýšili nacisté počet poslanců na 107 a stali se druhou nejvýznamnější stranou. V červencových volbách 1932 stoupla podpora NSDAP na 37% hlasů a stala se nejsilnější politickou silou.¹⁸⁰ Mezitím se Hitler pokusil získat prezidentské křeslo, politické strany ovšem daly přednost Paulu von Hindenburgovi.¹⁸¹ Přestože Hitler prohrál, 13 miliónů hlasů odevzdaných v jeho prospěch bylo vážným varováním.¹⁸²

Nacisté ztratili některé příznivce kvůli rozpoutání teroru ze strany SA,¹⁸³ a také SS.¹⁸⁴ Půtky s komunisty je po dalších volbách v listopadu stály několik křesel v parlamentu. Přesto si NSDAP zachovala výsadní postavení v parlamentu. Jako nový kancléř byl jmenován Kurt von Schleicher,¹⁸⁵ kterého ale Hindenburg pod nátlakem odvolal. Tím se otevřel prostor pro Adolfa Hitlera a jeho stranu.

---

¹⁷⁷ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha : Victoria publishing, 1994. s. 170.

¹⁷⁸ NOLTE, Ernst. *Fašismus ve své epoše*. Praha : Argo, 1998. s. 359.

¹⁷⁹ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 179.

¹⁸⁰ KOTLÁN, Pavel. *Demokracie ve stínu*. Ostrava : Institut vzdělávání SOKRATES, 2003. s. 110.

¹⁸¹ Paul von Hindenburg - (1847-1934), německý vojenský velitel, prezident země (1925-1934).

¹⁸² ORT, Alexander. *Evropa 20. století*. Praha : Arista, 2000. s. 69.

¹⁸³ SA (*Sturmabteilung*, Útočné oddíly) - ozbrojená organizace, terorizující politické protivníky NSDAP.

¹⁸⁴ SS (*Schutzstaffel*, Ochraný oddíl) - ozbrojená organizace, původně Hitlerova osobní stráž.

¹⁸⁵ Kurt von Schleicher - (1882-1934), německý generál a politik, poslední kancléř Výmarské republiky (1932-1933).

Hitler se stejně jako Mussolini dostal k úřadu kancléře legální cestou. Prezident von Hindenburg ho 30. ledna 1933 v Berlíně jmenoval kancléřem. Koncem února využil Hitler požár říšského sněmu, založený holandským anarchistou, k převzetí kontroly nad německou společností. Spustil zatýkání příslušníků levicových stran, jejichž členové skončili v koncentračních táborech. V této atmosféře proběhly v březnu další volby, z kterých vytěžila strana 44% hlasů. Hitler nezískal většinu, ale s pomocí hlasů jiných stran si nechal odsouhlasit výjimečné postavení jeho vlády. Nová opatření jí totiž povolovala vydávat zákony bez účasti parlamentu. Následně vydané dekrety daly právní základ nacistické vládě, která přetvořila Německo v totalitní stát.¹⁸⁶ Do půli července byl pluralitní systém zrušen a jedinou zákonně povolenou stranou se stala NSDAP.

Všechnu moc třímal v ruce jediný muž, Adolf Hitler. „*Naší ústavou je Vůdcova vůle*“, takto výstižně popsal vztah vůdce k národu Hans Frank, guvernér později okupovaného Polska.¹⁸⁷ Po smrti Paula von Hindeburga 2. srpna 1934 převzal úřad hlavy státu Hitler. Krátce před jeho smrtí využil již léta praktikovaný prezidentský systém k tomu, aby spojil osobu kancléře s nejvyšším představitelem státu a vytvořil novou funkci vůdce a říšského kancléře.¹⁸⁸

Hitlerovým cílem byla válka, proto roku 1933 odstoupil z jednání na odzbrojovací konferenci a vystoupil i ze Společnosti národů. Aby uklidnil vojenskou generalitu a vypořádal s levicovým křídlem ve svém hnutí, zlikvidoval 30. června 1934 během noci dlouhých nožů SA a jejich vůdce Ernsta Röhma.¹⁸⁹ Hitler se během konsolidace režimu snažil najít cestu ke svému idolu, Mussolinimu. Překážkou mu ovšem bylo Rakousko.

Německo mělo kvůli Versailleské smlouvě značně omezené vojenské síly, Hitler ovšem přesto znovu zavedl brannou povinnost. Tímto aktem se cítila Itálie ohrožena, jelikož měla obavy z Německého obsazení Rakouska. V té době se

---

¹⁸⁶ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. Voznice : Leda, 2008. s. 282.

¹⁸⁷ Tamtéž. s. 286.

¹⁸⁸ MÜLLER, Helmut. *Dějiny Německa*. Praha : Lidové noviny, 1995. s. 230.

¹⁸⁹ Ernst Röhm - (1887-1934), německý vojenský důstojník, spoluzakladatel SA.

zrovna chystala italská invaze do Etiopie a tím pádem by byla snížením počtu vojáků v zemi ohrožena její akceschopnost pro případ zásahu. Mussolini však usoudil, že zatím se Hitler k ničemu takovému neodhodlá.

Když vstoupili němečtí vojáci 7. března 1936 do Porýní, porušil tím Hitler další smlouvu. Lokarnská úmluva z roku 1925 vytvořila z Porýní demilitarizované pásmo. Francie ani Británie se zmožili na pouhé protesty, stejně jako v případě Italského postupu proti Etiopii. Německo neztěžovalo Itálii situaci dodržováním sankcí, uvalených na ní Společností národů. Mussoliniho tato reakce potěšila, a proto žádal rakouské představitele ke vstřícnějšímu jednání s Německem.

V březnu 1938 vstoupili německé jednotky do Rakouska. Hitler vyhlásil spojení obou zemí. Mussolini se nechal slyšet, že tato událost nemůže nic změnit na přátelských vztazích Itálie a Německa. Hitler dosáhl svého, aniž by si pohněval vlastního spojence. Nespokojil se ovšem pouze s tímto úspěchem a začal připravovat zničení Československa. Díky nátlaku na velmoci, které vůči Německu používali politiku *appeasementu*,¹⁹⁰ došlo na Mnichovské konferenci k uspokojení jeho tužeb. Československo muselo odevzdat Sudety Německu a o několik měsíců později, 15. března, ho Hitlerova vojska obsadila celé.

Dalším cílem bylo Polsko. Německá vojska překročila jeho hranice 1. září a do začátku října zcela dobyla. Francie i Británie konečně prohlédli Hitlerovi úmysly a vyhlásili Německu válku. Tímto aktem započal nejhorší konflikt v dějinách lidstva. Stejně jako v Itálii, znamenala II. světová válka vrchol a zároveň konec nacismu jako vládnoucí ideologie. Přes počáteční Německé úspěchy, kdy obsadily jeho jednotky velkou část evropských zemí a v dalších vznikly kolaborantské vlády, bylo Německo po 6 letech od vypuknutí války poraženo. Hitler spáchal 30. dubna 1945 sebevraždu, stejně jako mnoho významných osobností nacistického režimu. Pro vypořádání se s nacismem a zbývajícími představiteli Třetí říše byl ustanoven Mezinárodní soudní tribunál v Norimberku, který se zasedal od 20. listopadu 1945 do 1. října 1946.

---

¹⁹⁰ *Appeasement* - politika založená na ústupcích vůči agresivním stranám.

3.1.2. Popis ideologie

Pokud budeme považovat nacionální socialismus za odnož fašismu, jedná se o jeho extrémní, mnohem důslednější podobu. Národní socialismus těžil z německé intelektuální tradice, jež byla nepřátelská k ekonomickému liberalismu.¹⁹¹ Jeho povahu nastínil Hitler ve své ideové knize *Mein Kampf*. Dílo ale nepřineslo takřka nic originálního, co by již nevyslovil někdo před Hitlerem.¹⁹² Ten se netajil především rasistickým a expanzionistickým programem. Podle něj mohou za úpadek Německa židé a bolševické síly. Proto je nutné vyrvat zem z jejich spárů. Proklamoval nutnost čisté rasy, kterou nazýval árijská. Tato rasa měla jako jediná mít právo na vedoucí postavení ve společnosti. Hitler věřil, že hybnou silou dějin je rasa a pokud je tato síla znečištěna, nemůže působit.¹⁹³ Ke svému životu potřebuje prostor, proto nacistická doktrína zdůrazňovala expanzi. Jejím cílem bylo vytvoření velkogeránské říše, jíž by spojoval vůdcovský princip.¹⁹⁴ Životní prostor měla čistá rasa najít ve východní Evropě.

Roku 1920 vytyčil Hitler své nové straně další cíle, který mimo jiné požadoval zrušení Versailleské smlouvy, konfiskaci válčených zisků či odmítnutí občanských práv židům. Po neúspěšném puči v roce 1923 byla NSDAP zakázána. Když vyšel z vězení, začal ji Hitler znovu budovat, ale až do konce dekády byli nacionální socialisté stranou bez významu.¹⁹⁵ Situace se ovšem na konci 30. let změnila. Když na Německo dolehly účinky hospodářské krize, Hitler stranický program rozšířil.

Na radu Josepha Goebbelse přidal k nacistickým plánům sliby,¹⁹⁶ jenž měly najít příznivou odezvu napříč společenským spektrem. Dělníky lákal na sociální jistoty a státní kontrolu výroby, podnikatele zase na antibolševismus a nedotknutelnost soukromého vlastnictví. V nejhorším období krize (1932-1933)

¹⁹¹ HOBBSAWM, Eric. *Věk extrémů*. Praha : Argo, 2010. s. 117.

¹⁹² DAVIES, Norman. *Evropa : dějiny jednoho kontinentu*. Praha : Prostor, 2000. s. 984.

¹⁹³ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. Voznice : Leda, 2008. s. 336.

¹⁹⁴ CUHRA, J., et al. *České země v evropských dějinách. Díl čtvrtý, od roku 1918*. Praha - Litomyšl : Paseka, 2006. s. 70.

¹⁹⁵ MÜLLER, Helmut. *Dějiny Německa*. Praha : Lidové noviny, 1995. s. 259.

¹⁹⁶ Joseph Goebbels - (1897-1945), německý politik, ministr propagandy (1933-1945).

bylo v Německu bez práce 44% pracovních sil.¹⁹⁷ Nezaměstnané proto uspokojil prací na rozsáhlých zakázkách pro stát, jako byla například stavba dálnic, maloobchodníkům zase slíbil profit ze zdanění obchodních domů.¹⁹⁸ Situace obyvatel země byla velmi složitá, proto ochotně přijímali jakákoliv řešení a ty hlášené Hitlerem jim zněly nadmíru lákavě. Nacionální socialismus se s krizí vypořádal rychleji a účinněji než kdokoli jiný.¹⁹⁹ Proto se řady příznivců NSDAP začaly kvapem rozšiřovat. V roce 1945, pro nacistickou vládu posledním, byl každý pátý Němec členem strany.²⁰⁰

V letech 1922-1934 měla nacistická vláda socialistické zabarvení, počínaje rokem 1934, kdy vrcholila přestavba Německa v totalitní stát, byl nacionální socialismus tohoto prvku zbaven.²⁰¹ Když se nacisté dostali k moci, uváděli do praxe další body své ideologie. Režim se snažil o kontrolu života každého jedince. K tomu měli nacisté rozvinutý aparát stranických organizací. Činnost všech měla směřovat ke službě nacionálnímu socialismu a německé vlasti, do níž se zapojily všechny vrstvy národa, od mladých až po dospělé.²⁰²

Hitler se zpočátku opíral o moc SA a SS. Po noci dlouhých nožů ale zbavil SA moci a z SS udělal elitní stranickou organizaci, pod kterou spadala i tajná policie *gestapo*.²⁰³ Silnou stránkou nacismu byla propaganda, kterou měl na starosti Joseph Goebbels. V kombinaci s nesporným řečnickým uměním a přitažlivým charismatem Hitlera nabýval nacismus svůdný lesk, pod kterým se ovšem skýtala děsivá zvěrstva. Koncentrační tábory a další hrůzy byly ale prostému občanovi skryty, a ten se proto mohl nechat konejšit pokrokovým sociálním systémem, lákat na monumentální stavby či oslavy. Nacistické slavnosti a svátky byly často inspirované myšlenkami z pohanské mytologie. Tato sebe prezentace režimu a osmihodinová pracovní doba, pomocí státních

---

¹⁹⁷ HOBBSAWM, Eric. *Věk extrémů*. Praha : Argo, 2010. s. 101.

¹⁹⁸ SCHULZE, Hagen: *Kleine deutsche Geschichte*. München : Verlag C.H.Beck, 1996. s. 204.

¹⁹⁹ HOBBSAWM, Eric. *Věk extrémů*. Praha : Argo, 2010. s. 117.

²⁰⁰ SCHULZE, Hagen: *Kleine deutsche Geschichte*. München : Verlag C.H.Beck, 1996. s. 207.

²⁰¹ DAVIES, Norman. *Evropa : dějiny jednoho kontinentu*. Praha : Prostor, 2000. s. 59.

²⁰² KOTLÁN, Pavel. *Demokracie ve stínu*. Ostrava : Institut vzdělávání SOKRATES, 2003. s. 113.

²⁰³ Oficiální název zněl *Geheime Staatspolizei*, česky Tajná státní policie.

zakázek snižená nezaměstnanost či nárok na placenou dovolenou lákali obyvatelstvo a dodávali jim pocit uklidnění.

Nacistické heslo jedna říše, jeden národ, jeden vůdce prostupovalo každým krokem jedince a jeho smyslem bylo vytvořit smysl pro národní jednotu a chápání velikosti národa. Ten měl žít ve všennárodním společenství, vychovávajícím již odmala své občany k vědomí pospolitosti a směřovat k vytvoření tisícileté říše.²⁰⁴ Krom politických odpůrců pohrdal nacismus i slabými jedinci, jakými byli např. tělesně či mentálně postižení. Antiracionalita nacismu odmítala náboženství a humanismus, proto museli být ti slabí pro obecné dobro obětováni.²⁰⁵ Nacionální socialismus měl vysoce vypracovanou podobu kategorií Přítel a Nepřítel. Tuto kategorii považuje Kotlán za tu nejnebezpečnější složku extremismu.²⁰⁶ Pokud nahlížíme skrz toto rozřazení, má každé společenství (Přítel), svého Nepřítele. Tento postoj tak vede k nenávisti mezi lidmi a především ke ztrátě zábrán zlikvidovat všechny, kteří nevyhovují nebo jsou fyzicky či psychologicky jiní.²⁰⁷ Nejvýraznějším Nepřítelem byli pro nacisty již od počátku židé, následování pořadnou slovanskou rasou a Romy. Antisemitismus nacisté právně podložili přijetím norimberských zákonů 15. září 1935. Postup proti židům byl veden ve dvou fázích. V první se nacisté uchýlovali k jejich vyhánění a vynucené emigraci, v druhé jim již šlo o úplné vyhlazení. Obě fáze doprovázelo kruté násilí.

3.2.Srovnání fašismu a nacismu

Nelze se v této práci pokoušet o úplné vykreslení doktríny fašismu, nacionálního socialismu a jejich následnou detailní komparaci. Postačí vystihnout základní rysy. Stejně jako se mnoho autorů neshodne na definici fašismu, působí i srovnání obou ideologií problémy. Někdo považuje fašismus a nacionální socialismus za tolik podobné, že je označuje hlavičkou fašismus. Dokonce i vysoký hodnostář nacistického režimu Josef Goebbels řekl v jednu svém

²⁰⁴ CUHRA, J., et al. *České země v evropských dějinách. Díl čtvrtý, od roku 1918*. Praha - Litomyšl : Paseka, 2006. s. 72.

²⁰⁵ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha : Victoria publishing, 1994. s. 167.

²⁰⁶ KOTLÁN, Pavel. *Demokracie ve stínu*. Ostrava : Institut vzdělávání SOKRATES, 2003. s. 53.

²⁰⁷ Tamtéž. s. 20.

projevu, že fašismus a nacismus jsou dvě podoby jednoho jevu.²⁰⁸ Proti tomu stojí teze, že nacismus je radikální forma fašismu.²⁰⁹

Vzájemný postoj fašistických ideologií prošel pozoruhodným vývojem již v době jejich plného působení v Německu, respektive Itálii. Korespondoval se vztahem obou jejich vůdců. K fašistům v ostatním zemích se Mussolini stavěl zdrženlivě. Vytvořil si sice tajné vazby např. na Mosleyho,²¹⁰ *Action Française*,²¹¹ ale jak sám říkal, „*fašismus není zboží na vývoz*“.²¹² Ovšem jediné hnutí, se kterým nechtěl mít absolutně nic společného, byl Hitlerův nacionální socialismus. Jeho obdiv ke své osobě neopětoval. Když se Hitler dostal k moci, měl *duce* rozporuplné pocity. Vítal u nacistů záporný postoj k socialismu, bolševismu, liberalismu a parlamentní demokracii. Nacismem šířený antisemitismus ho ovšem nezaujal.

Dalším jablkem sváru byl i postoj k Rakousku. Itálie držela v rukou Jižní Tyrolsko, kde ovšem žilo povětšinou německy mluvící obyvatelstvo. Mnoho nacistů za to Mussolinimu spílalo, ne tak však Hitler, který protiitalskou propagandu mírnil. Mussolini se obával, že pokud dojde ke spojení Německa a Rakouska, znamenalo by to pro Itálii hrozbu. Mussolini si totiž přál protiněmecké Rakousko, které mu nebude činit žádné problémy s Jižním Tyrolskem.²¹³ *Duce* se snažil své zájmy chránit podporou protiněmecky zaměřených rakouských politiků. Hitler toužil pro vyřešení situace setkat se s Mussolinim. Později, když odmítlo Německo dodržovat sankce uvalené na Itálii v důsledku jejich etiopského tažení, k sobě oba diktátoři a jimi zosobněné režimy našli cestu. Zpočátku byl v tomto vztahu brán jako významnější Mussolini, postupem času se ovšem ukázal jako dominantnější Adolf Hitler. Jejich schůzky

---

²⁰⁸ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 285.

²⁰⁹ KOTLÁN, Pavel. *Demokracie ve stínu*. Ostrava : Institut vzdělávání SOKRATES, 2003. s. 54.

²¹⁰ Sir Oswald Ernald Mosley - (1896-1980), britský politik, příznivec fašismu.

²¹¹ Action Française - francouzské nacionalistické hnutí, svými postoji blízké fašismu.

²¹² RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 219.

²¹³ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 239.

se prý odehrávaly jako Hitlerův monolog, při kterém se Mussolini zmohl jen na občasné přerušení.²¹⁴

U obou hnutí nalezneme řadu společných i rozdílných znaků, podle níž je můžeme porovnat.

3.2.1. Společné znaky

Fašismus i nacismus bezesporu vykazují společné znaky. V následující kapitole se je pokusím vytyčit. Komparace sleduje obě ideologie od jejich počátků až k jejich porážce.

Dle Noëla O'Sullivanova mají oba režimy kořeny až u Velké francouzské revoluce, která zrodila tzv. nový aktivistický styl, z něhož vycházejí.²¹⁵ Tento styl v sobě spojil nacionalistickou a demokratickou ideologii.²¹⁶ Byl založen na násilnických a mimoústavních metodách politické činnosti, což Mussolini i Hitler ve 20. století dokázali. Svůj vzestup vytěžily z několika podmínek, bez nichž by nebyla jejich existence vůbec možná.

Za prvé to byla slabost demokracie. Itálie i Německo existovali jako demokratické státy teprve krátce. Za druhé, pluralita politických stran způsobila vytváření vlád, jež nebyly schopny se v případě problémů dohodnout na společném postupu. V důsledku toho docházelo k jejich častému střídání. Za třetí rozhodla o vzestupu nejistota nižší střední třídy. Ta se ocitla v soukolí mezi velkoburžoazií a odbory.²¹⁷ Proto fašistická hnutí získávala podporu především v těchto řadách, které u nich hledaly ochranu před útlakem. Čtvrtým významným faktorem byl strach z bolševické revoluce. Pátá podmínka, důsledky hospodářské krize 30. let, platí především pro vzestup nacionálního socialismu, který zaznamenal úspěchy právě pro své návrhy řešení recese. Konečně za šesté, podmínkou vzestupu fašistických hnutí bylo také nevyřešení mezinárodních sporů po I. světové válce. Itálie jevila nespokojenost z postoje nedostatečné

---

²¹⁴ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997. s. 353.

²¹⁵ O'SULLIVAN, Noël. *Fašismus*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. s. 9.

²¹⁶ Tamtéž. s. 61.

²¹⁷ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha : Victoria publishing, 1994. s. 163.

uspokojeného vítěze, Německo zase jako reparacemi destruovaný poražený stát. V obou zemích tento fakt vytvořil silné nacionalistické tendence. Dalším společným znakem byl jejich postoj k hodnotám a idejím. Obě ideologie se stavěly proti racionalismu, liberalismu, buržoazii, kapitalismu a komunismu.²¹⁸ Snažily se o revoluci, ale ne sociální. Jejich cílem byla revoluce ducha.²¹⁹

Sblížení Itálie a Německa bylo logickým spojením. V obou zemích vládly diktátorské režimy v čele s výraznými osobnostmi. K jejich vzestupu přispěl i jejich věk. Mnoho lidí dávalo za vinu špatnou hospodářskou a společenskou situaci starým okoukaným politickým tvářím. Proto se oba muži jevíli jako záruka šancí na lepší budoucnost. Cílem jejich vlád se stala příprava vojenských sil na výboje, v jejichž důsledku se měla změnit nejen mapa Evropy, ale i koloniálního světa.²²⁰ Obě zřízení byla přísně hierarchizována. Základní hodnotou bylo vedení zakládající si na vůdcovském principu. Ten spočíval v bezpodmínečném kultu vůdce strany (*Il Duce, Der Führer*), který byl zdrojem veškeré moci, moudrosti a dobročinnosti.²²¹ Jeho autorita byla absolutní a nezpochybnitelná, jelikož jen vůdce věděl, co lid potřebuje.²²² Hitlerova pozice byla ale přeci jen o něco silnější než Mussoliniho, stejně tak NSDAP výrazněji splynula se státním aparátem, kdežto PNF se takové míře moci netěšila.

Oba režimy měly stejně nastavené kategorie nepřátel. Z počátku bojovaly v ulicích se stoupenci levicových stran. Když získaly moc, legislativně je zakázaly a utlumily tak jejich činnost. Kapitolou samo o sobě je postoj k rasové segregaci, o kterém pojednávám jinde. Jak fašismus, tak nacionální socialismus byl nakonec zahuben (ne ovšem vymícen) válkou. Válku považovaly obě ideologie za dobro, která měla dosáhnout jejich velikosti. Místo toho se však stal pravý opak.

---

²¹⁸ Tamtéž. s. 164.

²¹⁹ Tamtéž. s. 165.

²²⁰ ORT, Alexander. *Evropa 20. století*. Praha : Arista. s. 87.

²²¹ DAVIES, Norman. *Evropa : dějiny jednoho kontinentu*. Praha : Prostor, 2000. s. 959.

²²² HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha : Victoria publishing, 1994. s. 168.

3.2.2. Rozdílné znaky

„Hitler není Mussolini“ říkali zahraniční novináři.²²³ Vycházeli z představy, že Mussolini je v jejich vztahu dominantnější. U srovnání obou diktátorů začneme další kapitolu.

Mussolini byl mladistvý delikvent, v Hitlerově životopisu se nedočteme o nějakých výrazných mladistvých excesech. Dozvíme se ovšem, že přes snahu dostat se na akademii, nedokončil Hitler vzdělání a nikdy se nevyučil. Mussolini přes problémy vystudoval a stal se učitelem. Z toho zřejmě pramení i lepší *duceho* lingvistická zdatnost. Díky svým cestám po Švýcarsku či do Francie se naučil několik řečí, kdežto Hitler mluvil pouze německy. Když se oba setkali, působil Hitler na *duceho* jako člověk, který moc mluví, je příliš doktrinářky založený a jeho němčině příliš nerozuměl.²²⁴ Také v osobním životě najdeme mnoho rozdílů. Mussolini měl několik milenek, manželku, děti, ve společnosti se cítil jako ryba ve vodě. Na druhé straně byl Hitler, nespolečenský a až na několik hodin před smrtí svobodný člověk.

Mussolini se k moci dostal cestou nátlaku na vládu a krále. Jeho úspěch byl založen především na násilných akcích.²²⁵ Hitler využil možnost usednout do křesla bez předešlého nátlaku, jakým bezesporu byl pochod na Řím. Ovšem i jeho bojůvky naháněly v ulicích strach. Oběma se naskytla šance sestavit vládu, když je o to požádaly hlavy států. Vytváří to dojem legitimacy, ale jmenování do čela vlád přišlo v době krizových podmínek, na jejichž vzniku se příslušníci obou hnutí sami podíleli. Po uchopení moci si oba nechali odsouhlasit výjimečné pravomoci a začali své státy přetvářet v totalitní. Fašistická ideologie se měnila se svým *ducem*. Jak se vyvíjel Benito Mussolini, vyvíjel se i ideový základ fašismu. Naproti tomu Adolf Hitler popsal rysy svého myšlení v knize *Mein Kampf* a nacionální socialismus je pojal za vlastní. Od té doby se výrazně neměnil.

---

²²³ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 241.

²²⁴ Tamtéž. s. 242.

²²⁵ PAXTON, Robert O. *Anatomie fašismu*. Praha : Lidové noviny, 2007. s. 112.

Fašismus v italské podobě Evropa přijímala snáze. Z výroků britských státníků je to zřejmé. Dokud se nabízel jen on, stál dokonce i Winston Churchill za Itálií.²²⁶ Když ovšem začal ohrožovat kontinent nacionální socialismus, německá podoba fašismu, přistupovali k němu evropské politické špičky ostražitěji. Když bylo jasné, že Hitler směřuje své kroky k válce, snažili se ho uchlácholit politikou *apeacemeantu*, která ovšem absolutně krachla. K uklidnění poměrů využívali i Mussoliniho, o němž si mysleli, že by se mohl zřeknout spojení s Německem. Jak již víme, nestalo se tak.

Výrazným rozdílem bylo chápání státu. Mussolini se snažil probudit v Italech národní hrdost. Itálie se sice již roku 1861 sjednotila,²²⁷ přesto byla země (narozdíl od Německa) citelně kulturně, jazykově i hospodářsky rozdělena. Italové jako národ prakticky neexistovali. Příkladem může být silný antagonismus mezi průmyslovým severem a agrárním jihem. Stát tak byl pro fašisty nejdůležitější hodnotou, jedinec se mu musel podřídít. Mussolini doufal, že všemocný stát pomůže Itálii skoncovat se zaostalostí a vytvoří vyspělou zemi.²²⁸

Naproti tomu nacionální socialismus vychází z ideje o rasové čistotě a nadřazenosti. Nacisté chtěli vytvořit velkoněmeckou říši, v níž by žila čistá rasa. Nacisté tvrdili, že jediné rasové čistota je klíčem k dosažení velikosti národa. Za rasově nečisté považovali židy a příslušníky dalších národů či menšin. Z tohoto důvodu byly vydány norimberské zákony, které měly utlumit nebezpečí možného znečištění rasy. Nejvyšší rasou, předurčenou k světovládě, byli árijci. Ostatní měly být odsouzeny k podřízenému postavení. Odtud již nebylo daleko k vyhlazování, které začali nacisté provádět během II. světové války. Hitler obhajoval tento postup tvrzením, že Německo nebude nikdy bezpečné, dokud žijí jeho nepřátelé. Na první příčce mezi nepřáteli byli již zmínění židé,

---

²²⁶ HOBBSBAWM, Eric. *Věk extrémů*. Praha : Argo, 2010. s. 165.

²²⁷ *Risorgimento* - pojem z italštiny; označuje se jím hnutí za sjednocení Itálie. Roku 1861 je formálně potvrzen vznik království, některá území, jako kupříkladu Řím a Benátsko, byly připojena až o několik let později.

²²⁸ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha : Victoria publishing, 1994. s. 172.

ale vyhlazování se dotklo i Slovanů, Romů a dalších. Rasová čistota, popsaná v knize *Mein Kampf*, tak vedla k teroru, genocidě a likvidaci lidí. Stručně řečeno, nejvyšší hodnotou fašismu byl stát, u nacionálního socialismu rasa. Myšlenku antisemitismu začal fašismus přebírat až od roku 1938.

Rozdíl byl i ve vypořádání se obyvatel s končící érou totalitního režimu. Italové se proti Mussoliniho zřízení postavili rozhodněji, zatímco proti Hitler nenašel výraznější opozici, která by zásadním způsobem zasáhla. Němci totiž stáli za svou vládou až do konce. Když roku 1944 vstoupili spojenci na kontinent a pomalu ale jistě postupovali do nitra Třetí říše, nebylo nikde znát potuchy o případné revoluci proti Hitlerovi.²²⁹ Za nacistickou érou mezi lety 1933-1945 nemohli Němci udělat tlustou čáru.²³⁰

Co jsou tedy nejvýraznější odlišnosti fašismu a nacionálního socialismu? Za prvé, nacionální socialismus dbal na myšlenku rasy a její čistoty, kdežto fašismus na ideji státu. Za druhé, politický režim v Itálii byl o něco mírnější ve svých politických metodách. Konečně za třetí, nacismus se více dokázal zakořenit do života lidí v zemi. V potaz musíme při hodnocení těchto tří podmínek vzít i kulturní předpoklady zemí, kde obě ideologie vznikly.

3.3. Shrnutí

Když se zamyslíme nad povahou obou režimů, můžeme konstatovat, že fašistická Itálie byla v porovnání s nacistickým Německem v řadě ohledů mírnějším režimem. V žádném případě to neznamená zlehčování skutků fašistů a jeho přidružených hnutí. Mussolini a fašisté se dopustili mnoha zločinů. Od jejich počátečních půtek s komunisty, přes jejich zacházení s Etiopany, až po vraždu Matteottiho. Dopustili se řady dalších skutků, ovšem nikdy nedosáhli takové důslednosti ve svých činech, jak tomu bylo v případě Hitlera a jeho režimu. Při srovnání fašismu s nacionálním socialismem nelze mluvit

---

²²⁹ HOBBSAWM, Eric. *Věk extrémů*. Praha : Argo, 2010. s. 51.

²³⁰ Tamtéž. s. 175.

o napodobování. Mají společné znaky, ovšem stejně tak mnoho (možná i více) rozdílů.

4. Benito Mussolini

Ukázali jsme si události, které vedly k vzestupu fašistického a nacistického režimu. V popisu a komparaci obou režimů byl několikrát zdůrazněn vůdcovský princip. Aby se fašismus mohl stát soupeřem pro politiky tehdejší doby, bylo nezbytné, aby se do čela hnutí postavila výrazná osobnost, jež odstraní všechny překážky i soupeře a spojí příznivce v jeden celek. Fašismus našel svého vůdce v učiteli, bývalém činovníkovi socialistické strany Benitu Mussolinim.

4.1. *Ranná léta*

Verano di Costa je malá vesnice poblíž města Forlì v kraji Romagna nedaleko jaderského pobřeží Itálie. Dne 29. července se zde ve 14:45 narodil Alessandroví Mussolinimu a Rose Maltoniové syn Benito.²³¹

Otec, Alessandro Mussolini, se narodil jako syn chudého rolníka v Montemaggiore v Romagni roku 1854, v době, kdy byl tento kraj ještě součástí papežského státu. Vyučil se kovářem a poté si otevřel kovárnu v Dovie. Zde se stal zaníceným socialistou a vstoupil do místní organizace. Roku 1874 se zúčastnil neúspěšného pokusu o socialistickou revoluci v Itálii. Jeho skupina měla za úkol vyrazit do Bologni, ale narazila na policejní oddíl. Většina mužů skončila ve vězení, Alessandro byl jeden z mála, kterému se podařilo utéct a musel se skrývat před úřady. Po čase se vrátil domů, kde nad ním úřady roku 1878 vyhlásily tzv. *ammonizione*, policejní dohled, který omezoval jeho pohyb.²³² Tento dozor byl zrušen v roce 1882. V této době se zamiloval do Rosy Maltoni, narozené roku 1858 nedaleko Forlì. Rosa byla učitelkou ve škole v Predappii. Její rodina vztahu příliš nepřála. Mussolini byl díky svému socialistickému

---

²³¹ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 7.

²³² *Ammonizione* - dohled úřadů. Daná osoba se musela každou neděli hlásit na místní policejní stanici, měla povinnost ohlásit jí každou změnu adresy, nesměl opouštět místo bydliště, chodit na shromáždění ani vycházet po setmění.

smýšlení odpůrce víry, navíc revolucionář. Námitky Rosiných rodičů tak byly na místě. Nakonec ovšem ustoupili a 25. ledna 1882 se konala svatba.

Jejich první dítě se narodilo v červenci 1883. Matka si prosadila jeho křest, otec zase jeho jméno. Syna pojmenoval Benito Amilcare Andrea Mussolini. Jméno mělo odkazovat na jeho revoluční hrdiny Benita Juáreze, Amilcara Ciprianiho a Andrea Costu.²³³ Druhý potomek se narodil 11. ledna 1885 a dostal jméno Arnold. Opět mělo skrytý význam, protože opět odkazovalo na socialistické smýšlení Mussolinoho otce.²³⁴ Posledním dítětem Alessandra a Rosy byla dcera Edvige, narozená 10. listopadu 1888. Nejblíže k sobě měli Benito a Arnaldo, jejich vřelé vztahy přetrvaly až do předčasné bratrovy smrti. Dům, kde děti vyrůstaly, byla prostá skromně vybavená stavba.

Z pramenů vyplývá, že byl Benito Mussolini poněkud problémové dítě. Ve škole se často rval. Nutno podotknout, že z bitek odcházel často poražen, s modřinami a šrámy, ale rvačky mu přesto přinášely radost a také zkušenosti.²³⁵ Za své činy dostal občas vyčíněno i od svého otce, přesto lze říci, že prožil šťastné dětství. Alessandro vychoval syna tak, aby nezavíral oči před sociální nespravedlivostí a utlačováním buržoazii. V devíti letech byl poslán do internátní školy ve Faenze, spravovanou saleziánským řádem. Zde měl mnohokrát problémy s kázní. Nejvýraznějším prohřeškem bylo, když během rvačky se starším spolužákem bodl protivníka nožem do ruky. Ze školy byl vyloučen. Otec mu zajistil přijetí do školy ve Forlimpopoli, kde vyučovali místo kněží světsí učitelé. Přestože měl dobré výsledky, především v dějepise, zeměpise a italské literatuře, problémy pokračovaly i zde. Jeden ze spolužáků ho vyprovokoval tak, že mu Benito vrazil nůž do hýždí.²³⁶ Přesto na škole mohl setrvat. Jasper Ridley si

---

²³³ Benito Juárez - prezident Mexika, dovedl k vítězství revoluci v občanské válce. Zapříčinil se o popravu Maximiliána, bratra Františka Josefa II., jenž jako císař rakouský symbolizoval nepřítele. Amilcare Cipriani - spolubojovník Garibaldiho. V Paříži 1871 bojoval na straně Komuny. Po její porážce a vězení se vrátil do Itálie.

Andrea Costa - vůdce internacionalistů. Jeden z předáků neúspěšného pokusu o převrat v roce 1874.

²³⁴ Arnold z Brescie - revolučně naladěná mnich z 12. století, který odsuzoval bohatství a přepych kněží.

²³⁵ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 17.

²³⁶ Tamtéž. s. 18.

v Mussoliniho životopise povšiml, že se jeho školní léta výrazně odlišují od ostatních diktátorů 20. století Leninem počínaje a Castrem konče. Ani jeden z nich totiž nebyl mladistvým delikventem.²³⁷ Přes všechny problémy absolvoval školu ve Forlimpopoli roku 1901 s dobrým prospěchem.²³⁸ V osmnácti letech se stal učitelem v Gualtieri, 150 km od Predappia. Zde ovšem dlouho nevydržel, jelikož se rozhodl vydat do Švýcarska, kde se chtěl setkat se zahraničními socialisty. Jedním z důvodů byl také fakt, že se chtěl vyhnout vojenské službě.²³⁹

Roku 1902 svůj úmysl realizoval. Ve Švýcarsku se živil příležitostnými pracemi, nikde ovšem nevydržel dlouho a cestoval. Navštívil Lausanne, Ženevu, Bern, Curych, Basilej a další švýcarská města. Zde vyhraňoval své politické názory a naučil se také plynule hovořit francouzsky, později i německy.²⁴⁰ Mussolini během svého působení v zahraničí formoval svůj řečnický a novinářský styl, který tvořily krátké úderné věty a vyzařující energie. Psal pro různé socialistické noviny. Několikrát měl problémy se švýcarskou policií. Kvůli jeho názorům byl v létě 1903 dokonce zadržen a následně vyhoštěn ze země. Obratem se ovšem vrátil zpět. Od roku 1904 již byl Mussolini v socialistickém hnutí známou postavou.

4.2.   *Návrat do Itálie*

Ve stejném roce byl v nepřítomnosti odsouzen soudem ve Forli za to, že nenastoupil vojenskou službu. Několik měsíců nato ovšem udělila italská vláda zběhům amnestii. Přibližně v této době si uvědomil, že odmítáním povinnosti se může vystavit do role celoživotního vyhnance ze své země. V listopadu 1904 opustil Švýcarsko, odjedl domů a přihlásil se k vojenské službě. Následující rok, v lednu, nastoupil k pluku do Verony. Odtud ovšem záhy odjel kvůli nemoci matky domů. Jedním z důsledků její smrti, která ji zastihla 19. února 1905, byl

---

²³⁷ Tamtéž. s. 19.

²³⁸ TARABA, Luboš. DUCE : Anatomie jedné kariéry. Praha : Horizont, 1992. s. 11.

²³⁹ Tamtéž. s. 12.

²⁴⁰ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 24.

i závazek splnit vojenskou povinnost.²⁴¹ Během vojenské služby, která trvala dvacet jedna měsíců, zanechal politické aktivity.

Po vojenské službě, v roce 1906, nastoupil na místo ředitele školy v Tolmezzu u Benátek. O dva roky později vyměnil působiště za Oneglii na Riviéře. Během prázdnin jezdil domů k otci do Forli. Zde se opět setkal s Rachele Guidiovou, pohlednou světlovláskou, s kterou se poprvé viděl roku 1900.²⁴² Od sňatku se socialistickým revolucionářem Rachel mnoho přátel zrazovalo. Mussolini měl totiž opět problémy se zákonem. Byl zatčen, obžalován a odsouzen ke třem měsícům za vyhrožování fyzickým napadením.²⁴³ Nakonec byl ovšem osvobozen. Krátce na to se mu naskytla velká životní příležitost. Socialisté z Tridentu mu nabídli místo šéfredaktora v místním stranickém deníku *L'Avvenire del Lavoratore*, které v únoru 1909 přijal.

Mimo stranické linie v článcích podporoval i národnostní osvobození Tridentu a okolí, které leželo na hranicích s Rakousko-Uherskem. Kvůli tomuto postoji se o něj brzy začaly zajímat úřady. Vídeň hledala záminku k Mussolinimu vypovězení, tu si časem našla a vykázala ho ze země. Na jeho obranu se postavili dokonce socialističtí poslanci vídeňského parlamentu.²⁴⁴

Po vyhoštění se vrátil zpět do Forli, kde se rozhodl, že se ožení s Rachele. Proti ovšem byla její matka. Vydržela vzdorovat až do roku 1910. Dne 17. ledna 1910 vstoupili Rachel a Benito ve svazek. V souladu s jeho politickým myšlením, které odmítalo náboženství, se nekonal žádný oficiální sňatek. S Rachel prožili pětatřicet let společného vztahu. Přes časté Mussoliniho nevěry, které nesla se značnou nelibostí, můžeme mluvit o poměrně šťastném manželství. Ani ne za devět měsíců (1. září) se narodilo jejich první dítě, dcera Edda. Rachele tak byla v době sňatku s největší pravděpodobností již těhotná. Narození vnučky si příliš neužil Mussoliniho otec Alessandro. Zemřel ve věku 56 let 17. listopadu 1910.

---

²⁴¹ Tamtéž. s. 34.

²⁴² Tamtéž. s. 36.

²⁴³ Tamtéž. s. 37.

²⁴⁴ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 41.

4.3. Šéfredaktor deníku *Avanti!*

Díky svému předešlému účinkování v socialistickém hnutí a obraně jeho myšlenek, si Mussolini vysloužil další významnou poctu. V říjnu 1912 ho celostátní výkonný výbor jmenoval šéfredaktorem *Avanti!*, deníku socialistické strany. Jelikož se redakce novin nacházela v Miláně, znamenalo to pro Mussoliniho odstěhovat se sem. Svoji manželku a dceru zanechal ve Forli.

Po převzetí redakce Mussolinim se výrazně zvýšil náklad výtisků. Do léta 1914 vzrostl odbyt takřka na trojnásobek svého počtu, než jaký činil před příchodem Mussoliniho.²⁴⁵ Již jako šéfredaktor se zúčastnil tzv. rudého týdne. Na 7. červen 1914 vyhlásily odbory generální stávku. Měla být výrazem solidarity k uvězněnému anarchistovi, který postřelil důstojníka armády. Také Mussolini ve svém deníku vyzýval k její podpoře. Protest zasáhl celou Itálii. Mussolini prý kráčel v čele demonstrantů v Miláně, byl ovšem zraněn policejním obuškem.²⁴⁶ Proti stávce se postavili i příslušníci jiných politických stran a docházelo ke krvavým střetům. Ani po třech dnech nepokojů v celé zemi nevyjádřili socialisté oficiální podporu neomezené stávce a Všeobecná konfederace práce dokonce vyzvala protestující k jejímu ukončení. Mussolini, aby zastával stranickou linii, 11. června obrátil a nabádal stávkující, aby se vrátili zpět do práce. Stávka byla ukončena, socialisté ji pokládali za úspěšnou. Benito Mussolini měl ovšem názor opačný.

4.4. Odklon od socialistických myšlenek

„*My socialisté nejsme Italové, ale Evropané.*“²⁴⁷ Ač je to překvapující, autorem tohoto výroku je Benito Mussolini. Mladý perspektivní člen socialistické strany takto okomentoval vyslání italské válečné flotily do Dardanelské úžiny. Všechny politické strany na Apeninském poloostrově tento krok s nadšením

---

²⁴⁵ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997. s. 321.

²⁴⁶ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 61.

²⁴⁷ GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Praha : Lidové noviny, 2005. s. 174.

uvítaly. Všechny kromě socialistické. Mussolini v této krátké větě vyjádřil zamítavé stanovisko spolustraníků k válce. Tehdy se ovšem psal 19. červen 1912 a Itálie v černých košilích, pod rukou nacionalistického *Duceho* ležela někde v daleké budoucnosti. Jak se vůbec mohlo stát, že se ambiciózní, Leninem chválený, mladý muž rozešel s ideologií, v jejímž duchu se mu dostalo výchovy od otce?

Je jasné, že odmítnutí socialistického smýšlení nepřišlo náraz, ale uzrávalo v Mussolinim dlouhé měsíce, možná i roky. Již v jeho působení v socialistické straně lze rozpoznat jeho sklony k anarchismu a sympatie k různým, mnohdy protikladným teoriím.²⁴⁸ Jedna z prvních socialistických myšlenek, se kterou nesouhlasil, byla Marxova koncepce historie. Marx tvrdil, že dějiny se posunují po nevyhnutelných kolejích. Mussolini ale oponoval, byl toho názoru, že historii lze tvořit tak, jak jedince napadne.²⁴⁹

Rád četl knihy klasických spisovatelů, vedle nich také studoval spisy významných myslitelů. Filosofické základy měl Mussolini opravdu rozmanité a vybral si z nich to, co „*pokládal podle sebe a doby za vhodné*.“²⁵⁰ Nevynechal díla Platona, Aristotela, Machiavelliho a především se upnul na myšlenky Nietzscheho. Přečetl si samozřejmě díla Engelse a Marxe, dále Kautského,²⁵¹ Bebela,²⁵² ale také anarchistů Bakunina,²⁵³ Kropotkina.²⁵⁴ Významně na něj zapůsobil především Georges Sorel.²⁵⁵ Ten přibližně v roce 1910 začal nahrazovat v Mussoliniho myšlení Marxe, jehož medailon do té doby nosil u sebe.²⁵⁶ Pro Mussoliniho byl nejpřitažlivější Sorelův názor, že proletariát nedosáhne revoluce, pokud nebude veden nějakou elitou. Tuto elitu si Mussolini nazval

²⁴⁸ KVAČEK, Robert. *Dva diktátorovi pády*. Praha : Epocha, 2008. s. 11.

²⁴⁹ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 46.

²⁵⁰ TARABA, Luboš. *DUCE : Anatomie jedné kariéry*. Praha : Horizont, 1992. s. 17.

²⁵¹ Karl Kautsky - (1854-1938), německý marxistický teoretik a politik. Narozen v Praze.

²⁵² August Bebel - (1840-1913), německý marxistický filosof a politik.

²⁵³ Michail Alexandrovič Bakunin - (1814-1876), ruský anarchistický teoretik, tvůrce myšlenek kolektivistického anarchismu.

²⁵⁴ Petr Kropotkin - (1842-1921), ruský anarchistický teoretik, nejvýznamnější představitel myšlenek anarchokomunismu.

²⁵⁵ Georges Sorel - (1847-1922), francouzský anarchistický teoretik, nejvýznamnější představitel myšlenek anarchosyndikalismu.

²⁵⁶ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 44.

gerarchia. Neměla být vytvořena nějakými volbami, ale přirozeným vůdcovstvím a schopnostmi jejích členů. Termín později dosti často využíval v souvislosti s fašistickým hnutím. Označoval takto vedení strany a upozorňoval na to, že právě *gerarchia* spasí Itálii. O Mussoliniho oblibě tohoto slova svědčí i fakt, že stejně pojmenoval časopis, který založil o několik let později.

Dalším významným faktorem formujícím Mussoliniho názory, byly myšlenky Giuseppe Prezzoliniho.²⁵⁷ Ten v jedné ze svých knih mimo jiné napsal: „*historie ukázala, že v celém čase a prostoru..., jsou vždy jen dvě třídy....jedna vládnoucí a druhá ovládaná.*“²⁵⁸ Mussolini posléze uveřejnil ve svých novinách příznivou recenzi knihy. Určitý vliv na přeměnu Mussoliniho smýšlení měla i kniha Gustava Le Bona *La Foule*.²⁵⁹ Autor se zabývá vlivem davu na chování lidí. V jejím úvodu dokonce píše, že období, které má před sebou, bude érou davů.²⁶⁰ Součástí této doby bude také příchod Panovníka, vůdce, který dokáže ovládat mentalitu davu, organizovat ho.²⁶¹ Podle něho jde o nebezpečnou sílu, která se bude vždy řídit emocemi a „(dav) je vždy připraven se vzbouřit proti slabému vládci a otrocky se sklonit před silným.“²⁶² Mussolini jako fašistický vůdce si toto dobře uvědomoval. Při projevech byl nesmlouvavý, jeho majestátní gesta a mimika udivovaly masy, v nichž budila respekt. V soukromí tuto masku odkládal a byl znám jako výborný společník s vcelku příjemným vystupováním.

Nejvýznamnějším bodem obratu v myšlení je nejspíše fiasko stávky během rudého týdne, jenž Mussolini považoval za chaos a ne úspěch.²⁶³ Nezdar způsobil otřes víry v socialistickou stranu. Především mu vadilo její schizofrenní jednání, kdy na jedné straně vyzývala ke stávkám, aby posléze utekla z boje. On sám razil stranickou linii, ale najednou si začal uvědomovat, že nechce být

---

²⁵⁷ Giuseppe Prezzolini - (1882-1982), italský žurnalista a spisovatel.

²⁵⁸ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 45.

²⁵⁹ Gustave Le Bon - (1841-1931), francouzský psycholog a sociolog.

²⁶⁰ O'SULLIVAN, Noël. *Fašismus*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. s. 116.

²⁶¹ Tamtéž. s. 117.

²⁶² RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 44.

²⁶³ Tamtéž. s. 62.

ve třídě ovládaných, kam by ho zařadil Prezzolini. Jistě si uvědomoval, že by to znamenalo odvrátit se od jeho vlastních kořenů.

Když byl 28. června 1914 zavražděn v Sarajevu následník trůnu František Ferdinand d'Este a jeho manželka, označil v *Avanti!* tento atentát za tragickou událost.²⁶⁴ O měsíc později, po vypuknutí války, na stránkách deníku vyjádřil Mussolini socialistický odpor k válce, kterou pokládal za imperialistickou. Přístup socialismu k válce byl složitý. Imperialistickou a nespravedlivou válku nepodporoval, ale spravedlivou, revoluční ano. Proto socialisté museli každou válku podrobit rozboru. Pokud se jedná o válku v druhém případě, rozhodli se ji podporovat. Většina socialistických stran v evropských zemích válku shledala spravedlivou a podporovala ji. Itálie se ale dostala do zvláštní situace. Podle smluv se měla zapojit do boje na straně Trojspolku. Jeho součástí bylo ovšem Rakousko, se kterým pojila Itálii nevraživost, vycházející z historie. Většina obyvatel proto zastávala názor, aby země prozatím zachovala neutralitu.

Mussolini utrpěl další otřes ve vztahu ke stranické ideologii. Socialističtí zástupci v Evropě nedokázali válku odsoudit, natožpak zastavit. Socialistický internacionalismus se zhroutil, jelikož národní strany podporovaly válečnou politiku svých vlád. Sám Mussolini si uvědomil, že masy spíše inspiruje volání po národní nadvládě, než po mezinárodní solidaritě.²⁶⁵ Mezitím rostly řady těch, kteří žádali intervenci ve válce na straně Dohody. Zastánci této myšlenky založili organizaci nazvanou *Fasci d'azione rivoluzionaria intervenista*, v jejímž čele stál novinář Massimo Rocca. Rocca byl přesvědčen, že Mussolini píše něco jiného, než si opravdu myslí a ve svých článcích se ho snažil vyprovokovat k veřejnému prohlášení. Mussolini sice nic takového neudělal, ve svých komentářích ovšem začal postupně čím dál více opouštět stranickou i ideologickou linii. Kvůli tomu se 19. října sešlo vedení strany. Na něm Mussolini přednesl návrh, aby bylo vydáno usnesení, v kterém se měla strana i deník *Avanti!* zříci proklamování absolutní neutrality Itálie. Místo ní navrhoval

---

²⁶⁴ Tamtéž. s. 64.

²⁶⁵ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 247.

politiku pružné neutrality, která by odpovídala měnící se mezinárodní situaci.²⁶⁶ Všichni shromáždění, kromě Mussoliniho, ale odsouhlasili úplně opačné stanovisko. Šéfredaktor *Avanti* se ještě pokusil odhlasovat svolání celostátního výboru, kde by se postoj k válce projednal. Jeho návrh byl opět zamítnut.

Ani jeden Mussoliniho návrh neprošel. Místo toho byl zbaven místa ředitele deníku *Avanti!* a prohlášen za zrádce. Dne 24. listopadu byl na schůzi milánské organizace socialistů vyloučen ze strany. O několik dnů dříve založil své vlastní noviny, které nazval *Il Popolo d'Italia*. Na jejich stránkách již otevřeně podporoval italský vstup do války na straně Dohody. Mussolini tedy shledal nadcházející „Velkou válku“ jako boj spravedlivý a demokratický, což způsobilo jeho odklon od socialismu a otevřelo mu nové možnosti. Ridley považuje za významný fakt proměny v názorech také samotnou Mussoliniho povahu, která mu velela nejít proti proudu veřejného mínění.²⁶⁷ Mussolini byl ješitný a mimořádně citlivý na mínění davu.²⁶⁸ Následný vývoj jeho osoby směřoval k nahrazení marxismu nacionalismem, rodícím se plánům na direktivní řízení společnosti, zahraniční expanzi a silnou úlohu státu v životě jedince.²⁶⁹ Z levicových myšlenek přešel k těm na opačném spektru.

4.5. Válečná léta

Ačkoli to sám Mussolini odmítal, peníze na rozjezd svého nového deníku získal od francouzské a belgické vlády.²⁷⁰ Během této doby nebyl tak na očích, jako při působení v *Avanti!*. Ve svých novinách vyzýval k podpoře intervencionistických demonstrací, kterých se sám zúčastnil. Mezitím se italské politické špičky rozhodovaly, na kterou válečnou stranu postaví. Za dodržení úmluv Trojspolku jim Rakousko-Uhersko nabídlo postoupení sporného území Trentino, na které si Italové dělali zálusk, a jenž bylo dlouholetým jablkem sváru

---

²⁶⁶ Tamtéž. s. 71.

²⁶⁷ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 72.

²⁶⁸ JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. Voznice : Leda, 2008. s. 62.

²⁶⁹ CUHRA, J., et al. *České země v evropských dějinách. Díl čtvrtý, od roku 1918*. Praha - Litomyšl : Paseka, 2006. s. 38.

²⁷⁰ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 74.

mezi oběma zeměmi. Lákavější nabídku ovšem dostal ministerský předseda Salandra od států Dohody. V tajné smlouvě z 26. dubna 1915 přislíbila Francie a Británie Itálii v případě vítězství nejen Trentino, ale i Terst, Fiume, Rhodos, Jižní Sporady a Jubaland.²⁷¹ O měsíc později vydala Itálie příkaz k mobilizaci a 24. května 1915 vyhlásila válku Rakousku-Uhersku, následně pak Německu, Turecku a Bulharsku.

„*Největšími nepřáteli italského vojáka jsou déšť a vši. Teprve až po nich přicházejí na řadu děla.*“²⁷² Takto se vyjádřil Mussolini v roce 1915 v novinách. V tomto roce je tak již patrný odklon od dogmatických myšlenek socialistů. Vstup do války Mussolini uvítal. Ve dnech po jejím vyhlášení očekával povolávací rozkaz, který ho neminul. Narukoval k 11. pluku *bersaglierů* a nastoupil na frontu nedaleko Udine.²⁷³ Záhy obdržel povýšení na desátníka. Onemocněl ovšem tyfem a byl odvezen do nemocnice v zázemí. Zde se poprvé setkal s králem, který nemocnici navštívil.²⁷⁴ Následnou rekonvalescenci využil ke sňatku s Rachele. O devět měsíců později se jim narodil druhý potomek, syn Vittorio.

Po svatbě se Mussolini vrátil na frontu. Zde byl opět povýšen a to do hodnosti kaprála.²⁷⁵ Válečný konflikt se proti předpokládaným odhadům vlekl, každý den přinášel mnoho padlých. Na jejich seznam málem přibyl i Benito Mussolini. Dne 22. února 1917 se nacházel u jedné z dělostřeleckých baterií. V důsledku permanentního využívání se děla zahřívala. Při výstřelu jedno z nich nevydrželo nápor a došlo k jeho roztržení. Několik mužů zemřelo, další byli vážně zranění. Mussolinimu uvízly v těle střepiny od granátu, při výbuchu utrpěl také zlomeninu nohy. Byl odvezen z fronty a v nemocnici ihned operován. Rychle se zotavoval, ale do bojů se již nevrátil, jelikož ho z armády propustili. Jako válečný vysloužilce a hrdina se vrátil do redakce *Il Popolo d'Italia*.

---

²⁷¹ Tamtéž. s. 77.

²⁷² GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. Praha : Lidové noviny, 2005. s. 265.

²⁷³ *Bersaglieri* - jednotky lehké pěchoty v italském vojsku.

²⁷⁴ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 81.

²⁷⁵ TARABA, Luboš. *DUCE : Anatomie jedné kariéry*. Praha : Horizont, 1992. s. 47.

V redakci pokračoval ve psaní článků, které podporovaly válku. Náznaky na její předčasné ukončení mírem odsuzoval, stejně jako všechny zastánce pacifistických myšlenek. Byl toho názoru, že se musí bojovat až do vítězného konce. Když Italové utrpěli drtivou porážku u Caporetta, snažil se Mussolini povzbudit italský národ. Domníval se, že válku nelze vést demokratickými postupy.²⁷⁶ Odkazoval přitom na starověký Řím. V době, kdy byla jeho existence ohrožena válkou, zvolili se občané do svého čela diktátora. To požadoval i Mussolini.

V říjnu 1918 vybojovala italská armáda zpět do svého držení město Vittorio Veneto, následný ústup Rakušanů se změnil v útěk. Mnoho z nich padlo do italského zajetí. Mussolini vítězství u Vittorio Veneta ve svém deníku náležitě oslavoval.²⁷⁷ Když 11. listopadu oznámilo Německo svou kapitulaci, válka skončila. Ihned po jejím skončení začala jednání o mírových smlouvách. Ve francouzském zámku Versailles byla 28. června podepsána dohoda s Německem. Mimo jiné obsahovala klauzuli, která přiřkla Trentino a město Terst Itálii. Její další požadavky (např. na Fiume) ovšem vyslyšeny nebyly. Přesto, že podle smluv s Dohodovými mocnostmi na ně měla právo. Velká část italské společnosti byla rozladěna. Tato odměna za smrt šest set tisíc Italů byla podle nich málo. Stejný názor měl i Mussolini. Již od intervencionalistické kampaně v roce 1914-15 existovaly v Itálii různé fašistické skupiny s podobným smýšlením, ovšem bez žádného společného postupu. Mussolini se je rozhodl zformovat do jednoho celku. Stalo se tak 23. března 1919 v Miláně, kde bylo založeno hnutí *Fasci di Combattimento*, viz výše v kapitole 2.1.

4.6. Vůdce fašistů

Rok po válce se konaly v Itálii volby, viz výše v kapitole 2.1. V Miláně kandidoval i Benito Mussolini. Svůj volební program postavil na národním syndikalismu.²⁷⁸ Ten by přinesl vytvoření hospodářských rad, jež by řídili

²⁷⁶ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 91.

²⁷⁷ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 93.

²⁷⁸ Tamtéž. s. 98.

hospodářství. Dalším z bodů byl slib přeměny parlamentních institucí. Mussoliniho předvolební programové prohlášení již plně ukazuje na jeho rozchod se socialismem. Stejně jako celé fašistické hnutí byl i Mussolini ve volbách neúspěšný. Jeho bývalí socialističtí druhové ho v deníku *Avanti!* prohlásili za politickou mrtvolu.²⁷⁹ Další pohromou pro něj bylo zatčení. On a další fašisté byli obviněni z přechovávání zbraní a za napomáhání D'Annunziovi v jeho fiumském dobrodružství. Brzy byl ovšem propuštěn a proti žádnému z nich nebylo zahájeno trestní řízení.

V této době docházelo v Evropě k již zmíněnému šíření bolševických myšlenek. Nezdarene pokusy o nastolení vlády sovětů (např. v Maďarsku) vnímal i Mussolini. Stejně jako mnoho jiných významných státníků té doby (např. Winston Churchill) se zabýval spojením bolševismu s židy. Bolševismus shledal jako „*akt židovské pomsty na křesťanstvu*“, protože právě peníze židů stojí za podporou bolševiků.²⁸⁰ Brzy ovšem od těchto názorů upustil. Uvědomil si, že samotné fašistické hnutí je podporováno významnými židovskými podnikateli a přestal tyto úvahy dále rozvíjet.²⁸¹

Fašisté neměli do roku 1921 zástupce v parlamentu. Jejich první pokus o získání křesel ve sněmovně skončil nezdarem. V důsledku odstoupení ministerského předsedy Giolittiho v dubnu 1921 dostali ovšem možnost na reparát. Volební kampaň fašistů vedl Mussolini. Své projevy přizpůsoboval obecenstvu, které si chtěl získat. Střední vrstvy varoval před rozpínavostí bolševismu, u dělníků apeloval na nacionalismus.²⁸² Mussoliniho činnost přinesla úspěch v podobě poslaneckého mandátu pro něj a další fašisty. Jako poslanec nebyl moc aktivní, do Montecitoria,²⁸³ sídla parlamentu, docházel jen zřídka, především když chtěl promluvit před shromážděním. S kolegy se moc nebavil.

---

²⁷⁹ TARABA, Luboš. *DUCE : Anatomie jedné kariéry*. Praha : Horizont, 1992. s. 62.

²⁸⁰ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 102.

²⁸¹ Tamtéž. s. 103.

²⁸² Tamtéž. s. 112.

²⁸³ *Palazzo Montecitorio* - sídlo poslanecké sněmovny italského parlamentu.

Na začátku srpna 1921 podepsal Mussolini za fašisty smlouvu o pacifikaci, která měla ukončit neustálé střety s levicí, viz výše v kapitole 2.3. V *Il Popolo d'Italia* podpis smlouvy podpořil, mnoho jeho spolustraníků stejné nadšení nesdílelo. Mussolini se snažil křehké příměří zachovat, to se ovšem nezdařilo. Vznikla první vážnější krize ve vedení fašistů. Balbo se rozhodl nabídnout vedení hnutí d'Annunzioví, jenž ovšem neměl zájem jít proti Mussolinimu. Ten byl v těžké situaci: musel si zachovat podporu fašistických bojůvek, které chtěly neustále napadat příslušníky levice a zároveň musel ukázat konzervativcům své vůdčí schopnosti a vliv. Pokud by ho v této chvíli fašisté zavrhl, přestal by být s nimi za zády rovnocenným politickým partnerem pro konzervativce. Ve fašistickém hnutí byl silně zakořeněný vůdcovský princip, proto se mohl Mussolini opřít o bezmeznou poslušnost členů.

Aby ospravedlnil fašistické akce, obvinil z porušení příměří socialisty. Záminkou se mu stala smrt několika fašistů v době konání příměří. Odvetné akce tak získaly ospravedlnění. Mussolini si uvědomil, že bude třeba podniknout kroky k upevnění své pozice ve vedení hnutí. Proto se rozhodl přetvořit fašistické hnutí v politickou stranu. Stalo se tak na sjezdu 7. listopadu 1921. Stranu Mussolini politicky vymezil jako národně fašistickou, viz kapitola 2.3.²⁸⁴ Dalším krokem k zakotvení fašismu bylo založení již zmíněného intelektuálního časopisu *Gerarchia*.

4.7.   *Premiérem*

Po transformaci hnutí zbývalo jediné - získat moc. To se Mussolinimu povedlo po vládní krizi v roce 1922. Pochodem na Řím se mu podařilo demonstrovat svou sílu natolik, že mu v převzetí moci nedokázal nikdo vzdorovat. Výsledkem byl zisk premiérského křesla. Jasper Ridley vidí za Mussoliniho úspěchem schopnost sedět na dvou židlích zároveň. Dokázal totiž zkombinovat „role odpovědného konzervativního politika a revolučního vůdce.“²⁸⁵

---

²⁸⁴ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 120.

²⁸⁵ Tamtéž. s. 141.

První projev k členům sněmovny a senátu uskutečnil dva týdny po zvolení, 16. listopadu. Předstoupil před obě komory parlamentu a představil jim svůj program. Přihlásil se k plné odpovědnosti za budoucí kroky, a proto požádal přítomné o svěřeni mimořádných pravomocí. Pohrozil, že pokud je nedostane, vezme si je sám. Výhrůžka na všechny zapůsobila a poslanecká sněmovna mu 25. listopadu vyhověla. Určitý vliv na souhlas měla obava stran z toho, že si proti sobě popudí veřejné mínění.²⁸⁶ Souhlasily proto všechny až na socialisty a komunisty.

Nové volby v roce 1924 se již konaly v režii Mussoliniho a jeho soupeřů. Fašisté z nich vyšli vítězně. Když se v novém parlamentu objevil významnější kritik, socialista Matteotti, byl unesen a následně zavražděn, viz výše. Příímí podíl Mussoliniho na vraždě nelze podložit důkazy. Ale sám jednou po vyslechnutí Matteottiho projevu řekl, že „*ten chlap by se po takové řeči už neměl objevit.*“²⁸⁷ Ať tak, či tak, jeho odstraněním mu na jednu stranu ubyl kritik, ale na druhou stranu mu tato smrt způsobila nemalé problémy. Ihned po vraždě vyjádřil zděšení a zaslal manželce zesnulého kondolenční dopis.²⁸⁸ Domácí politici peskovali fašisty za jejich násilí, k výraznější akci se ale nikdo neodvážil. Také zahraniční politici a tisk odsuzovali násilný akt, ovšem s úvahami o Mussoliniho úloze byli zdrženlivější. Opět se ukázala jedna obrovská výhoda fašistického režimu: zahraničí ho vidělo jako překážku ovládnutí Itálie bolševismem. A Mussoliniho byl zárukou toho, že bariéru bude držet pevně. Další krizi přežil bez problémů. Pomohlo mu v tom také diplomatické vítězství, jelikož prosadil u Britů postoupení Jubalandu. Tato zpráva utlumila povyk, vzniklý po Matteottiho vraždě.

Fašistický režim bez obav přežil krize, velký stres si ovšem vybral daň na jeho vůdci. Mussolini se 15. února 1925 v důsledku žaludečních vředů zhroutil.²⁸⁹ Oddanost svému úřadu a asketický život si vybrali svou daň. Fašisté se

---

²⁸⁶ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. 143.

²⁸⁷ Tamtéž. s. 163

²⁸⁸ Tamtéž. s. 162

²⁸⁹ Tamtéž. s. 170.

duceho nemoc snažili ututlat. Jeho choroba trvala pět týdnů, Mussolini mohl začít vykonávat svůj úřad až od 23. května 1925.²⁹⁰

4.8. Život předsedy vlády

Když začala Mussoliniho hvězda stoupat, znamenalo to také zvyšování pozornosti na jeho osobu. Na jedné straně ho davy milovaly, na druhou stranu si ovšem svými postupy rozšiřoval řady nepřátel. Především příznivci levicových stran mu nemohli přijít na jméno. Stejně jako všichni diktátoři musel i Mussolini čelit pokusům o atentát a stejně jako například Hitlerovi se mu je podařilo všechny přežít. Mimo jiných se pokusil o zastřelení *duceho* socialistický poslanec Tito Zaniboni, který byl ovšem ještě před činem prozrazen a uvězněn.²⁹¹

Již jsem se zmínil o obdivu žen k Mussolinimu, našly se ovšem i opačné případy. Při návštěvě Libye roku 1926 na něj vystřelila duševně chorá Violet Gibson, příslušnice anglo-irské aristokracie.²⁹² Dalším atentátníkem byl Gino Lucetti, jenž 11. září hodil bombu na Mussoliniho auto.²⁹³ Bomba vybuchla až po jeho průjezdu. Ani Anteo Zamboni 31. října 1926 neuspěl a následně byl zlynčován davem.²⁹⁴ Mussolini sice všechny pokusy o atentát přežil, přesto smrt do jeho života neočekávaně zasáhla. To když v 47 letech zemřel 21. prosince 1931 jeho bratr Arnaldo. Pracovní život premiéra ale tato událost příliš nezasáhla.

Mussolini se zaměřil na další konsolidování režimu a na řešení dílčích problémů italské společnosti. Vypořádal se s mafií na jihu Itálie, kterou utlumil natolik, že od roku 1926 nevyvíjela takřka žádnou činnost.²⁹⁵ Poté se zaměřil na zlepšení vztahů s církví. Tímto úsilím již definitivně pohřbil své dřívější socialistické přesvědčení. Akt smíření byl dokonán 11. února 1929 podpisem Lateránské smlouvy. Jako správný vůdce šel už dlouho před tím příkladem, když zařídil pokřtění svých dětí (1923) a také se nechal církevně oddat s Rachele

---

²⁹⁰ Tamtéž. s. 172

²⁹¹ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 176.

²⁹² Tamtéž. s. 180.

²⁹³ TARABA, Luboš. *DUCE : Anatomie jedné kariéry*. Praha : Horizont, 1992. s. 111.

²⁹⁴ Tamtéž. s. 183.

²⁹⁵ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 194.

(1925).²⁹⁶ Ta se teprve po svatbě odstěhovala s dětmi za chotěm do Říma. Přes samozřejmé zaneprázdnění svou funkcí si Mussolini našel čas, aby se jim věnoval. Tato péče spočívala i v hledání nápadníka pro svou dceru Eddu. Vhodným kandidátem se ukázal hrabě Galeazzo Ciano, kterého si také 23. dubna 1930 vzala. Ciano se stal vysokým hodnostářem režimu, Mussolinimu mu po čase předal pravomoci ministra zahraničí. Když v roce 1936 onemocněla jeho nejmladší dcera Anna Maria, uchýlil se k jejímu loži a omezil vykonávání premiérské funkce. Lze tedy konstatovat, že jako otec byl Mussolini nesmírně starostliví.

V roce, kdy se v Německu chopil moci Adolf Hitler, se udála v Mussoliniho životě podstatná událost. V září roku 1933 se potkal s jednadvacetiletou Clarettou Petacci.²⁹⁷ Claretta pocházela z významné římské rodiny. Jejím otcem byl doktor Francesco Saverio Petacci, osobní lékař papeže Pia XI. Claretta se sice roku 1934 za důstojníka armády, po nějakém čase si ovšem přestali rozumět. Poté se stala Mussoliniho milenkou, jejich vztah byl přísně utajován. Narodil od předešlých milostných dobrodružství si Claretta získala *duceho* trvale a brzy na něj měla nezanedbatelný vliv.²⁹⁸

4.9. Druhá světová válka

Spojení Claretty s Mussolinim mělo pro ni stejně fatální důsledky jako spojení Mussoliniho s Německem. *Duce* si uvědomoval válkychtivost svého spojence, stejně tak ale věděl o nepřipravenosti jeho země na válku. Jednalo se o nerovné spojení, v kterém se nacistické Německo ostalo rozhodujícím činitelem. Tím ovšem absolutně nechci omlouvat Mussoliniho postupy. Byl hnán touhou zajistit velikost Itálie. Tato touha ho také donutila vstoupit do II. světové války. Na základě spojeneckých smluv se tak stalo na straně Třetí říše. Již od počátku konfliktu byla ovšem znát italská vojenská zaostalost.

---

²⁹⁶ TARABA, Luboš. *DUCE : Anatomie jedné kariéry*. Praha : Horizont, 1992. s. 110.

²⁹⁷ Clarice Petacci (1912-1945), nazývána také Clarretta, sama se označovala za Claru.

²⁹⁸ KVAČEK, Robert. *Dva diktátorovi pády*. Praha : EPOCH, 2008. s. 39.

Také v osobním životě zasáhly Mussoliniho těžké rány. V červnu sestřelilo v Libyi vlastní dělostřelectvo Balbův letoun. Přestože ho s Mussolinim pojila spíše averze, než přátelství, jednalo se o významného činitele režimu a armády. Jeho smrt měla negativní dopad smýšlení obyvatel. Daleko větší starosti mu způsobila nemoc Claretty, kterou pravděpodobně způsobila amatérsky provedená interrupce. Její život visel na vlásku, dokázala se však plně zotavit.²⁹⁹

Duceho i italské sebevědomí značně nahlodávaly neúspěchy při tažení do Řecka a také britské nálety. Všude, kam se Hitler rozhodl vpadnout, následovaly jeho jednotky na Mussoliniho přání italské ozbrojené složky. Přes zjevné neúspěchy a značnou podřízenost Německu byl Mussolini stále přesvědčen, že Británie je ve svém boji sama a nemůže válku vyhrát.³⁰⁰ Nerovnost spojeneckví se opět prokázala 22. června 1941, kdy v časných ranních hodinách oznámilo *ducemu* služebnictvo, že Hitlerova vojska vstoupila do Ruska.³⁰¹ Mussolinimu se o tom Hitler nezmínil. Také do Ruska vyslali Italové své jednotky. Počáteční úspěchy byly v Mussoliniho životě opět vyváženy tragédií. Při cvičném letu zemřel 7. srpna jeho syn Bruno. Několik měsíců poté se stala válka ještě více globální. Spojené státy odpověděly na útok v Pearl Harboru vyhlášením války Japonsku. Mussolini tento krok uvítal, jelikož cítil silnou nenávist k liberálnímu americkému prezidentovi Rooseveltovi.³⁰²

Japonsko mělo v Pacifiku zpočátku výrazné úspěchy, později ovšem začaly Spojené státy zúročovat svůj vojenský potenciál. Britové v Africe vítězili a ani ruské dobrodružství se pro Hitlera nevyvíjelo příznivě. Nastal obrat ve válce. Němci od roku 1942 začali s deportacemi židů a jejich vyhlazováním. Nacisté vyvíjeli tlak na Mussoliniho, aby jeho jednotky v italských okupačních zónách tomuto postupu nebránily. Vyjádřil sice pohrdání nad jednáním důstojníků, kteří židy bránili, ale nesnažil se jim v této činnosti odporovat.³⁰³

---

²⁹⁹ RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. Praha : Themis, 2002. s. 194.

³⁰⁰ Tamtéž. s. 322.

³⁰¹ Tamtéž. s. 323.

³⁰² Tamtéž. s. 328

³⁰³ Tamtéž. s. 333

Nejen v zahraničí se pro Itálii nevyvíjela situace dobře. V Miláně vypukly stávky a 15. července 1943 se dokonce angloamerická vojska vylodila na Sicílii. Dokud měl Mussolini úspěchy, lidé dokázali ledasco přehlédnout. Ale neúspěchy se diktátorovi neodpouští. Ztráta Etiopie, Libye, zajetí mnoha tisíc italských vojáků, ničující nálety na italská města, invaze na vlastní území to vše potápělo *duceho* v očích veřejnosti.

4.10. Epilog

Mussolini prohrával válku a přišla reakce. Někteří významní fašisté navazovali kontakty se spojenci. Byl mezi nimi i Ciano, *duceho* zeť. Na jednání Velké fašistické rady 24. července 1943 byl mezi 19 představiteli, kteří vyslovili Mussolinimu nedůvěru. V důsledku toho král *duceho* odvolal z funkce. Ten byl uvězněn. Nová vláda podepsala 3. září příměří se spojenci, načež Hitler reagoval obsazením velké části Itálie. Vydal také rozkaz k osvobození *duceho*. Němečtí výsadkáři ho 12. září vysvobodili z hotýlku na Grand Sassu.

Přichází poslední část tragédie. Mussolini byl dosazen do čela loutkové Italské sociální republiky, která měla být protipólem Badogliovi vlády. Mussoliniho režim byl plně podřízen Němcům. V republice začaly být striktně dodržována rasová nařízení a židé tak museli podstoupit deportaci do Polska. Během krátké existence státu se Mussolini vypořádal s těmi, kteří ho svrhli. Přes prosby své dcery nechal usmrtit i Ciana. Dle jeho syna Fabrizia, vnuka Mussoliniho, bylo hlavním motivem tohoto činu snaha dědečka vydobýt si zpět důvěru fašistů a částečně i nátlak Němců.³⁰⁴

Během působení v čele Republiky Saló si Mussolini dokázal najít čas na rodinu i milenku. Všichni bydleli v Garganu. V této době již Rachele věděla o vztahu Claretty s jejím manželem. Mussolini musel strpět manželčiny protesty. To bylo ovšem zanedbatelné oproti situaci, v jaké se nacházela jeho zem. Z jihu postupovali spojenci, Němci ve zbylé části přebrali otěže moci. Na jimi ovládaném území začaly operovat partyzánské oddíly. Situace začala být

---

³⁰⁴ CIANO, Fabrizio. *Můj dědeček Mussolini*. Praha : Clarton, 1994. s. 16.

neudržitelná. V dubnu 1945 se Mussolini rozhodl, že uteče do Švýcarska. Odjel v jednom z německých konvojů, který ovšem zastavili partyzáni. Němce nechali odjet, ale všechny Italy zatkli. K velkému překvapení se jim do rukou dostal i Benito Mussolini s Clarettou, která ho odmítla opustit.³⁰⁵

Partyzáni nevěřili, že by spojenci fašisty adekvátně potrestali. Velení skupiny tak dalo rozkaz nedopustit, aby se Mussolini dostal z jejich spárů. Odbojová rada vydala rozkaz k jeho popravě. Mussolini i Claretta byli 28. dubna zastřeleni a jejich těla posléze pověsili na vypálené benzinové pumpě v Miláně. Zde byla vydána na pospas davu. Trvalo 15 let, než tělo Benita Mussoliniho spočinulo v rodinné hrobce v Predappiu.³⁰⁶

Rachelle Mussolini s dětmi vzala pod ochranu americká armáda a po čase je propustila. Největší zármutek ji způsobilo to, že v době smrti byla v blízkosti jeho muže jiná žena.

4.11. Shrnutí

Benito Mussolini byl nesmírně poutavou osobností. Jeho přerod z významného socialisty v klíčového muže nově vznikajícího politického směru zaujme každého badatele. Kariéru postavil na svém přesvědčení, nesporném charismatu a řečnickém umění, díky němuž dokázal pro své myšlenky strhnout velkou část obyvatel Apeninského poloostrova. Bohužel právě podíl na vzniku a vývoji hnutí je stinnou stránkou jeho života a zároveň černou kaňkou v dějinách Itálie. Vztahem Mussoliniho a charakteru fašismu, jeho vlivem na další utváření této ideologie, se zabývá poslední kapitola.

---

³⁰⁵ KVAČEK, Robert. *Dva diktátorovy pády*. Praha : EPOCH, 2008. s. 148.

³⁰⁶ HOUSKA, O. Diktátorův konec. Posmrtný osud Benita Mussoliniho; In: *Dějiny a současnost*, 2005, roč. 27, č. 8, s. 14.

5. Mussolini a fašismus

5.1. Analýza podílu Mussoliniho na vzniku a vývoji fašismu

Posuzovat Mussoliniho míru odpovědnosti na vývoji a vzniku fašismu je s odstupem času trochu problematické, přesto se o to pokusíme.

Na jednom ze svých mnoha vystoupení si Mussolini položil řečnickou otázku, co je fašismus. Odpověděl: „*Existuje pouze jedna odpověď. Fašismus je mussolinismus. Nedělejme si iluze.*“³⁰⁷ Tímto výrokem poukázal na charakter všech fašistických hnutí. Každé z nich se opíralo o výraznou osobnost (či skupinu), jež udávala směr. Bez něj nebyla životaschopnost hnutí možná. Kde by byl nacionální socialismus bez Hitlerovi knihy *Mein Kampf*, v níž jsou položeny základy nacismu? Sám Mussolini si tedy uvědomoval své bezpodmínečné spojení s fašistickou doktrínou

„*Mussolini má vždycky pravdu,*“ říká jedno z hesel ve fašistickém desateru.³⁰⁸ Když postavíme tuto tezi k porovnání s výše zmíněným konstatováním, vychází nám, že vůdce je vlastně ztělesněním myšlenek fašismu. Nebýt osoby *duceho*, nebyl by italský fašismus tím, čím byl. *Duce* mu vtiskl svůj charakter. To platí pro fašismus, nacionální socialismus i jim podobná hnutí. Bez vůdcovství Benita Mussoliniho by nebylo fašismu, alespoň ne v takové podobě, v jaké se v Itálii objevil.

Mussolini a Hitler se stali tvářemi režimů. Měli nesporné charisma a řečnické umění, dokázali strhnout posluchače. Využívali propagandu k prezentaci idejí, čímž chtěli dosáhnout mobilizace mas a probudit je tím k životu.³⁰⁹ Již jsem zmínil, že nacionální socialismus vycházel z myšlenek Adolfa Hitlera v *Mein Kampf*. Hitlerova ideologie zůstávala prakticky neměnná, to se ovšem nedá říci o Mussolinim. Také Hitlerovo lpění na doktríně odlišuje obě hnutí. Mussoliniho podíl na charakteru fašismu tak vychází především z jeho fašistické praxe. Vtiskl hnutí podobu svými činy, ne výrazným myšlenkovým

³⁰⁷ O'SULLIVAN, Noël. *Fašismus*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 202. s. 62.

³⁰⁸ Tamtéž. s. 148.

³⁰⁹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha : Victoria publishing, 1994. s. 165.

základem, který ale spoluutvářel. Hlavními teoretiky byli kupříkladu Giovanni Gentile či Mario Palmieri, zatímco *duce* se staral o pohyb celého soukolí. Tím ovšem nelze říci, že nebýt Mussoliniho, fašismus v Itálii by se nedostal k moci. Pravděpodobně by se našla jiná výrazná individualita, jenž by se na jeho vzestupu zásadním způsobem podílela. Kdo by to mohl být, na to již historie odpověď nezná.

Směr vývoje udával Mussolini. Stejně jako on uzrával, měnil postoje, podobně měnilo povahu i fašistické hnutí. Jeho myšlenky tak jsou „*příčinou i následkem dějin fašismu*.“³¹⁰ Pokud lze vůbec přičíst nějaké zásluhy, o něž by se Mussolini zasloužil, může to být vzestup národního cítění v obyvatelích Itálie. Bohužel jeho snaha hraničila s nátlakem.

Po výše zmíněných faktech je nasnadě zopakovat názor Ernsta Nolteho, který považuje fašismus za historický fenomén neodlučně spjatý s Mussolinim a Mussoliniho biografií jako nespornou součást historie tohoto hnutí.³¹¹ S tímto výrokem nelze jinak než souhlasit.

---

³¹⁰ NOLTE, Ernst. *Fašismus ve své epoše*. Praha : Argo, 1998. s. 60.

³¹¹ Tamtéž. s. 212.

6. Závěr

Nástup fašismu v Itálii byl pro Evropu něco nového a překvapivého. Itálie, kolébka renesance, zrodila nový politický styl, jenž na několik let pohltit významné země Evropy a dal vzniknout jemu podobným hnutím, které destruktivní myšlenky prosazovali jinde. Německá podoba ukázala hrůznější rozměr této ideologie. Německo jako jedna z nejkulturnějších a ekonomicky nejvyspělejších zemí rozpoutala konflikt, který zahubil několik desítek milionů lidí. Jejich éra přinesla úpadek liberálních hodnot, jež původně odmítaly diktátorství, absolutní vládu, či nesvobodu slova. Nacismus i fašismus zničila vůle jejich oponentů, tedy v mnoha případech těch, které Hitler považoval za méněcenné a Mussolini přinejmenším za politické nepřátele. Na rozdíl od komunismu tak nedostal fašismus možnost rozvíjet své teorie dále.

Nastínil jsem, za jakých okolností fašismus vzniknul. Na základě společných a rozdílných znaků byl srovnán fašismus s nacismem. Dozvěděli jsme se, jakou roli hrál v rozvoji fašismus Benito Mussolini. V závěru by mělo být zdůrazněno, proč vlastně měl italský fašismus, potažmo německý nacionální socialismus oproti jiným ideologiím navrch. Odpověď je jednoduchá: nacionalismus, z kterého obě hnutí vycházela, byl mocnějším hybatelem pro masy. V kombinaci s dalšími podmínkami vytvořil lákavý mix, kterému mnoho lidí podlehl a to jak psychicky, tak i fyzicky.

Za vznikem fašistického hnutí stojí spojení různých skupin v jeden celek. Fašismus ovšem ztrácel během války na své původní efektivitě a tím i na přitažlivosti. Na jeho konci tak nastala opačná reakce. Neúspěchy a neúčinnost způsobily atomizaci fašistického hnutí. V důsledku toho upouštěli od jeho podpory občané, členové fašistické strany a v posledku i nejvyšší představitelé režimu. Mussolini, vrchol fašistické pyramidy, byl sesazen a později zastřelen partyzány. Fašismus, jeho dílo, nakonec skončil poražen nejen fyzicky, ale především v hlavách obyvatel a stoupenců, v kterých se chtěl navždy uhnízdít.

7. Seznam použité literatury

monografie

1. CIANO, Fabrizio. *Můj dědeček Mussolini*. 1. vyd. Praha : Clarton, 1994. 139 s. ISBN 80-901620-3-7.
2. COLLOTTI, Enzo. *Hitler a nacismus*. Praha : Columbus, 1996. 157 s. ISBN 80-85928-44-2.
3. CUHRA, J., et al. *České země v evropských dějinách. Díl čtvrtý, od roku 1918*. 1. vyd. Praha - Litomyšl : Paseka, 2006. 358 s. ISBN 80-7185-794-7.
4. DAVIES, Norman. *Evropa : dějiny jednoho kontinentu*. 1. vyd. Praha : Prostor, 2000. 1365 s. ISBN 80-7260-014-1.
5. GILBERT, Martin. *Dějiny dvacátého století*. 1. vyd. Praha : Lidové noviny, 2005. 415 s. ISBN 80-7106-401-7.
6. HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha : Victoria publishing, 1994. 293 s. ISBN 80-85865-10-6.
7. HOBSBAWM, Eric. *Věk extrémů*. 2. vyd. Praha : Argo, 2010. 627 s. ISBN 978-80-257-0302-1.
8. JOHNSON, Paul. *Dějiny 20. století*. 2. vyd. Voznice : Leda, 2008. 845 s. ISBN 978-80-7335-145-8.
9. KOTLÁN, Pavel. *Demokracie ve stínu*. 1. vyd. Ostrava : Institut vzdělávání SOKRATES, 2003. 173 s. ISBN 80-86572-07-2.
10. KVAČEK, Robert. *Dva diktátorovi pády*. 1. vyd. Praha : Epoque, 2008. 153 s. ISBN 978-80-87027-55-4.
11. MÜLLER, Helmut. *Dějiny Německa*. Praha : Lidové noviny, 1995. 589 s. ISBN 80-7106-125-5.
12. NOLTE, Ernst. *Fašismus ve své epoše*. 1. vyd. Praha : Argo, 1998. 695 s. ISBN 80-7203-107-4.
13. O'SULLIVAN, Noël. *Fašismus*. 2. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. 219 s. ISBN 80-7325-001-2.

14. ORT, Alexander. *Evropa 20. století*. 1. vyd. Praha : Arista, 2000. 383 s. ISBN 80-86410-06-4.
15. PAXTON, Robert O. *Anatomie fašismus*. 1. vyd. Praha : Lidové noviny, 2007. 382 s. ISBN 978-80-7106-811-2.
16. PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997. 493 s. ISBN 80-7106-152-2.
17. RIDLEY, Jasper. *Mussolini*. 1. vyd. Praha : Themis, 2002. 418 s. ISBN 80-7312-007-0.
18. SCHULZE, Hagen: *Kleine deutsche Geschichte*. München : Verlag C.H.Beck, 1996. 275 s. ISBN 3-406-40999-7.
19. TARABA, Luboš. *DUCE : Anatomie jedné kariéry*. 1. vyd. Praha : Horizont, 1992. s. 89. ISBN 80-7012-058-4.

odborné články

20. HOUSKA, O. Diktátorův konec. Posmrtný osud Benita Mussoliniho; In: *Dějiny a současnost*, 2005, roč. 27, č. 8, s. 14-17. ISSN 0418-5129.
21. HOUSKA, O. Mussolini a počátky druhé světové války; In: *Soudobé dějiny*, 2005, roč. 12, č. 1, s. 183-186. ISSN 1437-6164.

příspěvek ze sborníku

22. HOUSKA, Ondřej. Edvard Beneš a Benito Mussolini. In *Mnichov 1938. Sedmdesát let poté*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2008. Část E. Doplňkové texty k osobnosti E. Beneše. s. 197-209.